Ул. Библиотечная 15
СССР

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дениз ◆ ЕРА, 26 МАЙ, 1983 ШУ. ◆ № 63 (6785). ◆ Мах 3 кеп.

Укх девошка Казахстана Павлодарски областерча городе Экибастузе хиннад «Комсомольская правда» яхачу газета «Собеседник» яха дагахьа ювца оагlув арахецигта. Цига дийкъа лоацаш диннаб журналисташ. СССР, МВД ВХСС Керттерча управлене начальник милице инарал - майор М. П. Юркое. Казахстана КП Экибастузски горкома хьалхара секретарь В. Б. Темирбаев, Экибастузски горисполкома председатель Г. И. Магилевлев, СССР яздархой Союза правлене секретарь, СССР Паччахьалкхен преме лауреат Г. А. Боровик, СССР Гостелерадио политически обозреватель И. С. Фесуненко, Абая цlерагlча Казахски пединститута кафедра заведующи К. Ш. Шуленбаев, вай мехкахо Советски Союза Турпал Р. С. Аушев.

СУРТА ТlА: Советски Союза Турпал Аушев Руслан накъабаьккарашта юкъе.

Укх тlехьарча хана партей правительствай къастта чlоагlа йоакхо ю дениз халкъа эшаш дола товараш ма мотта дукхагlа ара а хецаш, тlа-тlа дегlаухаш летта советски наьха хьашташ даьза кхоачашдара. Цу ловрхlамеча гlулакха хетаба ба «1983—1985 шерашка халкъа эшача товарашца бахам бола нах lалашбелга тоадара кхы тlа а де дезарех бола КПСС ЦК-ас СССР Министрий Советей соцам. Бахача наха чlоагlа хоттаяш дика дlацаша дола товараш арахецалга сихха дегlаккхувлара, цар ассортимент шер а ер, дикал лакхъяра партей правительствай бa соцам бизза кхоачашбара шоай дерригa низаш тlадерзадьа Нохч - Гlалгlайчен промышленноста болхлоша, инженерно - технически болхлоша, гlулакхерча наха. Цу ловрхlамеча балха тlа дика ма йоалаш къахьег цар цхьайттталагlча пхитилетка кхоалагlча шера.

На къахьта хьахьоех укх шера культурно - бытовой гlулакхаштен коа-картен эшаш дола товараш ду-

ХАЛКЪА ЭША ТОВАРАШ — ДУКХАГIА

кхагlен дикагlен арахецара довзача толамаш. Республика ерригa промышленность хьайнцача халкъа эшаш дола товараш арахецара бa бетта план 104 процент кхоачашьяьй. Соахка бa бетта арахйцача халкъа эшача товарел ялх процент дукхагlа арахйцад уж укх шера ху юкъа. Хlара дийнахьа бахача наха чlоагlа хоаттаяш дика дlацашн дола товараш арахецалга кхы а сихагlа дегlаккхувлара мел эшаш дола хьалаш да вай промышлении предприятешка. Царех кхетамца хайда ийбеш йола коллективаш ма [illegible] республике.

Культурно - бытовой гlулакхаштен коа-картен эшаш дола товараш хьадела къаьстта дика вlаштlехьа а дахикха, уж арахецара ба бетта план тlехкхоачашъяьй «Оргтехника» яхача Грознески производственни объединене, цунна чу мел йоагlача заводий, «Промавтоматика» НПО Грознески опытни заводо, «Пищемаш», «Транснаш» яхача заводий, Гудермесски медицински инструментий завода, швейни производственни объединене, «Автоспецоборудование» яхача опытно - эксериментальни завода, кхыча предприятей коллективаш. Цул совгlа, уж товараш соахка укх халартул дикка дукхагlа а дикагlа а хилийтад цар.

Цхьабакъда, бахача наха дешна чlоагlа эшаш дола товараш арахецилта ерригa республика хьанйцача дегlаухаш дале а, цхьайолча промышленни предприятешка цу ловрхlамеча гlулакха е йоагllаш йола йоакхо яц. Царех я Грознески электромеханически завода, Назрановски трикотажни фабрика, Грознески экспериментально - механически завода, цементни завода, ногтигерча промышленноста министерствала чуйоагlача цхьайолча предприятей коллективаш, кхыяраш. Масала, дlабахача ба бетта Назрановски трикотажни фабрика коллективо торговле дlа ца кхоачийташ дитар 175 эзар чухьнахьа дуахаду каза та барзкъа.

Цхьайолча предприятешка отходех хьаде йиш йолаш да халкъа эшаш дола дукха товараш. Масала, «Терек» яхача производственни объединене коллективо цхьан хана отходех деш хинна берий гlандилгаш хlана хьа ца деш соцадаьд. Корийн наlарийн коташ, алтамаш, баракъашта йола крищепкаш, целаш, белаш, скобяной изделеш, кхыдола товараш арахецара мел эшар да вай дукхача промышленни предприятешка. Цхьабакъда, уж товараш вайнга хьа ца дарах, мехкарча кхыча районашкара хьайхуль уж. Цу гlулакхага цlенхаштта хьажа а из болх тоабе а дехкарийла ба хlара предприяте кулгалхой, общественни организацеш.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара ноахкъоста Ю. В. Андропова аьлар: «1983 шера плане тlа бокха теркам тlабохийт халкъа эша товараш дукхагlа хьадарах цар дикал лакхъярах. Декхар санах летт аьлча, из летт халкъа эша товараш алкха дукхагlа хилийта ца lеш цар дикал дикка лакхъярах...».

Бахача наха эшаш дола товараш дукхагlа арахецара хlара коллектива балха тlа кхоачашъяьа яргоаца програмна а хинна дlаотта деза уж кlоарга чуловцаш бола дешаш. Халкъа эшаш дола товараш дукхагlа арахецилга, цар ассортимент шеръелга, уж дикагlа хулийтилга советски наьха наxара хьалаш тоадара керттерчарех цаl хилар дика кхетаде деза цар. Хlаьта кулгалхой, специалистий, производственни коллективаш сийлен декхар да культурно - бытовой гlулакхаштен коа-картен эшаш дола товараш арахецара планашка тlакийца декхарааш толаме кхоачашдар.

Хlара производственни коллективо тlакийцача декхарашта юкъе йолаш я халкъа эша товараш арахецара йола пункташ. Цхьайолча коллективаша уж пункташ кхоачашъяц. Из гlулакх цхьаьккха дича ла мегаргдолаш дац. Уж товараш арахецара лоькъаль планаш уттаелга а цlендаь дlадаькха деза.

Производства отходех халкъа эша товараш хьаде йиш йолаш дукха предприятеш я республике. Уж дукхагlа хьадера дукхагlа йоакхо е еза министерствай, ведомствай, предприятей кулгалхоша. Вешта аьлча, культурно - бытовой гlулакхаштен коа-картен эша товараш ара ца хецаш цхьаккха предприяти хила йиш яц республике. Цунна цхьана, къаьстта теркам тlабахийта беза арахеца тайп - тайнара товараш дика хилийтара, цар ассортимент ма мотта шеръяра. Цу гlулакха оарцагlбоела беза предприятей кулгалхой, партийни организацеш, халкъа тlакхоьжама группаш, ОТК болхлой.

ЛАКХЪЕ КЪАХЬЕГАМА ОВСАРЛЕ!

Доакъар шортта хургдолаш

«Тlехьатетта нийн йоацаш декхар да доакъараш деххара гlулакх оалантара дена тоадара, общественни хьайбай боахами хlаьта шортта наьха шоай довлахьа доле доахани кор тlара оалхазареши мел эшача доакъарашца lалашдар а. Колхозашкеи совхозашкеи доакъар даккхара гlулакх специализированни хьисапе леладе», аьннад Кхачан програмна тlа. Цудухьа доакъар lалашдара лаьрххlа механизированни отряд вlашагlъеллар соахка тха боахаме. Цунна кулгалдеш ва со.

Хьалха кхоъ яр тха уж. Техника ца тоъаш, хlаьта цу ма вешца йолаш хилча а сон трактор, кхыйола агрегат яккха тlерташ бригадираш ухар колхоза правлене кестнасла. Цул совгlа, доакъар lалашдара план кхоачаш ца йича боахама кулгалхой, специалисташ техникаш, нахаца шоаш lалеш ца бара бехка кlалхара бовла гlерташ хулар. Цхьайолча хана, шеко а йоацаш, бехке шоаш боалаше а. Хlаьта хlанз, лаьрххlа отряд вlашагlъеллачул тlехьагlа цу тайпара гlулакхаш кийслаь. Доакъар lалашдеча отряда юкъевоагlача хlара саги хов ше де декхар. Цудухьа лакха я къахьегама овсарле, дика да хьоакхаш. Масала, шие шу хьакха хинначул дикка дукхагlа доакъар lалашдир соакка дукхьал тха цхьан отрядо. Цу гlулакхо вlаштlехьадалийтар хьайбаш lай лерттlа кхаба а йоакха продукци соахка lай кхиша чул дикка дукхагlа яккха а йоакха а. Масала, дlадахача шера пачхьалкхенга шура йоахара хьалхарча квартала план е карагlдаланзар колхоза, хlаьта укх шера толамеь кхоачашйир.

Укх шера 1200 тонн йол, шиъ эзар тонн ча lалашде, 12 эзар тонн силос, 1,8 эзар тонн сенаж йолла, цул совгlа шера 210 дийнахьа хьайбашта моша доакъар лоаттаде, 380 тонн баьцан хьоар даккхара доакъар кийчду цех баьцада lалашбе декхарийла да тхо.

Хьалхашка летта декхар кхоачашдара шиъ эзар гектар гаргга лаьтта хьакъоастадаьа тхона. Цига балхаш дара техникайи дика lалашъяьй отряд, оный минеральни удобрени а. Цхьабакъда, доакъар кийчдара хьалхацхьа оттадаь декхар кхоачешде хала хургда, хlана аьлча кхзал доакъар lалашдара дешна лаьтта кlезиго да, цул совгlа хий дулаш а дац. Хlаьта а тхо саготдеш дац. Теш колхоза правлене тlадилла гlулакх кхоачашде тхоай низ дlакхоачарг хиларах. Тхоай тешам гlулакхаша толаме чlоагlбеш хьа а доагlа хlаьзарчов.

Шортта юрта боахама кулгалхоша лаьтта кийчдара, уж дlаера колхоза механизированни отрядашта юкъе лаьржача яхье хьалхара моттиг яьккхар тха коллективо укх бlаьсти. Из толам баьккхарах 300 сом преми елар тхона.

Дагалаьццача тайпара доакъар lалашдара лаьрххlа план оттаяьй отряда коллективо, совхоза специалисташца цхьана. Цунга хьежжа соахка дlайийра 200 гектара тlа рапс. [illegible] — дукхача шерашка тlаяьнга баьцаш, хlаьта укх шера 1200 гектара тlа силоса хьаьжкlаш, 120 гектара тlа мошача доакъара гураьа дlабийна мукх, рожь да.

Рапс чуйца дaьниад тхо. Республика кхыча боахамашка чубена хиннацунна ийс беча эша хилар хьуеьъах — хlара гектаро тlара 187 центнер лаьар. Цу баьпо дикка тlаьхетийтар доахама лу шура.

Мошача доакъара рожь, мукх хьоахаш я хlанз отряда коллектив. Геттара дика бу из болх механизатораша Михаил Николаевич Бугаева, Владимир Александровича Попова, Анатолий Николаевич Поплутина. Цlа балха чорма кхочаш ца ем ди дlадахийтар царех кlараве.

Хьоккхаше а хьайбашта дlаккхухь цар моша доакъар. Хlаьта ферма кулгалхой къаьстта рaьза ба М. Н. Бугаева беча балха.

Михаил Николаевич санна хьинаре, хьадечох дог лазаш кхы а цхьа сег хилча шун бlарча отряд мецар тхона, аьлар соги цкъа цхьоалагlча шурий ферма заведующе Наколенко.

Алам доцчул тlехь дар аьнна хургдар во Бугаевх. Цхьабакъда дег тlара аьннилга гуш дар. Ва е ва Михаил Николаевич хьадечох дог лазаш. Ший смена еце а хьайбаш доакъарна минита lалашду ца хьежача lелаш ше.

Рапс чуйца мукъадаьннача кхашка, лаьтта дукхьал деза диенаш мара ца доахош. Силоса хьажкlаш дlайийнаb оаха. Хlаьта рожь, мукх хьекхачул тlехьагlа из культура мошача доакъара дlаюрьа. Цу гlулакха дlаюргъа хьажкlаш гураьа дlайийна ялат чуйлацул тlехьагlа мукъадаьннача 800 гектар лаьтта а, хlаьта август бетта — 200 гектара тlа рапс. Лоо тlадилалехьа цкъа мошача доакъара хьоккаргъа оаха из. Цу тайпара ноябрь бутт хьатlакхаччалца моша доакъар лоаттаде дага да тхо хьайбашта. Лаьрхlар кхоачашдар дукха низ дlакхоачар я дерга.

И. ИВАНОВ,
Сунжески района «Победа» колхоза доакъар lалашдеча механизированни отряда начальник.

Грознески «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни заводе эттаре динагlа ловрхlача бригадех я Гечебаев Юрий Магомедовичь верна летта токарий бригадан Нагибин Георгий Алексеевича кулгалдеча фрезеровщикий бригадай коллективаш. Шаккхе а коллектив бригадан подрядагlа къахьегаш я. Эттаре хьалхерчарца рапорт динна цар эк шера план кхоачашъяьрах а.

СУРТА ТlА: бригадираш Гечебаев Юрийн Нагибин Георгийн.

И. ПЛИЕВА сурт.

Пхе бетта план яьй

«Котлоочистка» яхача московски завода Грознески филиала коллективо дика къахьегама толамаш доах укх шера. «Хlара балха дийнахьа дисциплина тlехдиксн хьадер дукхагlен хилийта!» яхача девизатlа шерра социалистически яхь йоаржаьча цо пхе бетта план кхоачашъярах рапорт делар 23 мае. Дукха балхаш даьд филиала болхлоша «Грозэнерго», «Дагэнерго», «Ставропольэнерго» районни энергетически управленей теплоэлектроцентралашка, Грознерча тортецлосета предприятешка.

Социалистически яхье хьалха а летташ хьинаре къахьегаш ба яьа цlендераш «Знак Почета» яха орден лелаер Григорьев Эдуард, Шевцов Анатолий, Путятин Дмитрий, Непрян Анатолий, кхыбараш.

Й. ФУРУДЖАНЦ.

ТIЕХДАЬННА ДIАДОДА ХИЙ

РЕЙД

Дукха хlама ца хиаш кхо эзар гектар гаргга хий декха кхаш да Магlалбика районерча совхозий. Пхе совхозе цу кхашка дlаегlа комсаш я, гураьа а бlаьсти а дlадийна ялаташ, хьажкlаш, тайп-тайпара доакъарийна лаьрхlа йола культураш, баьцадаараш да. Лерттlа lувал деш уж кхаш леладеш хилча хlара шера лакха хьуегъакаш чуэц йиш я цу боахамашка.

Керттерча даьлхе лаьтта кlал тlоала хий дулаш кхаш да Магlалбикерча боахамий дерaш. Мишта лел уккхаз дlайийначa хlамаштa хий деттара гlулакх? Укх девошка цунга хьожаш хилар «Сердало» газета рейдови бригада.

Гl Ахриева цlерагlча совхозе да тхо. 620 гектар дулаш да уккхазара хий декха кхаш. Царех йиъ бlаьн ах бlаьн гектара тlа дlаегlа я хьуакъам лут йола комсаш Дисача кхашка кlа, хьажкlаш, баьцадаараш да.

Укх шера цу кlамашта цlанкха а хий дидладац совхозе. Боахаме ворхl ДДН-70 яха хий детта машина я. Царех цхьаккха болх беш яцар тхо цига хиннача дийнахьа.

— Тха совхозера хий декха система техка я, болх беш яц. Из тоае тха вlаштlехьа а далаш. — йоах совхоза керттерча агронома Музаев Эте. — Цудухьа хий техадаш оаха укх шера е комсашта а е кхыйолча хlамашта я. Хlана нийцка гlоала хий декхаргдолаш керда система йилла лаьрхlад боахаме. Тха совхозе 130 гектар люцерна я. Хий декхача кхашка из ене а дlагlахецаш цкъа хий техад оаха цунна...

Кхы дикагlа лелаш дlайийначa хlамашта хий тохара балхаш «Алханчуртский» совхозе а. Районерча боахамашта юкъе эггара дукхагlа — 894 гектар да цу совхоза хий декха лаьтташ. «Кавказ» совхоза комсаш цунна дlаенначул тlехьагlа тlакхийтараш а тlехьа лаьрхlача.

Тхо хилар «Алханчуртский» совхоза ялаташ кхедеча отделене. Цу отделене да боахамера дукхагlдола хий декха кхаш. Отделене управляюще Джанхотов Бек-Хана мукlарал дечох уккхаза укх шера цкъа хий техад фуна лаьрхlа дlайийнача 200 гектар люцернана. Отделене йолаш йолча хий деттача ДДН-70 яхача йиъ машинах болх беш я шиъ.

Кхай тlа дlалаха цар хий машта тох хьежа безам хинзабар тха. Цхьабакъда, из тха вlаштlехьадаланзар... Эха отделене коа латташ гучаьлар болх беш я ньха шаккхе а агрегат! Тlаккха латкъа воааелар отделене кулгалхо:

— Совхоза кlезига йоакхо ю хий декхача лаьттаех пайда эцара, дукхагlча даькъе телха болх ца беш я лаьтта кlалхара система, талханза йолча а болх бе нах бац. Цхьа гидротехник мара хий тохаш кхы болхлой бац е совхозе а е отделене д. — бехказа вуал из.

Пхи бlаьъ кхоазткъа гектар хий декха кхаш да «Кавказ» совхозе. Царех 430 гектара тlа комсаш я, хlаьта юхедисача кхашка дlайийна ялатий, доакъарий, баьцадаарий культураш я. Совхоза керттерча агронома декхараш кхоачашдеш волча Кроцина Виктор Никифоровича яхачох, уккхаза цкъа хий техад 173 гектар люцерна, 95 гектар ца болча ялата, 42 гектар баьцадаарий кхашка. Вешта аьлча, хий декхача лаьттаех ахаиош тlа. Укх шера дlаллa хий тохаша да хьажкlаш, сон, харбазаш, пасташ дlайийнаи комсаш тlайолен кхаш, люцерна дlайийнарех ахаш. Хий тохаш хиннаd совхозе йолаш йолча ворхl ДДН-70 машинех йиъ.

Цхьабакъда, тхо уккхаза хиннача дийнахьа кхашка хий тохаш цхьаккха а агрегат яцар. Вlалла болх бaнза латташ яр догlан хьисапе хий детташ йола ДДА-100 яха машина а. Цо шина йоакхх совхоза «технологой» хий техад яхаш дийцачох а. Хий тоха техника болх ца беш латтара бихьнаш довзхаш В. Н. Кроцинас дуаш.

— Тха совхозера лаьтта кlал гlолла йилла хий декха система хьалъоь лхайтта шу да. Дукхагlча даькъе телха, капитально тоае езаш я из. Хий декхача ворхl линех болх беш яц кхоъ. Болх бе йиш ярех а пайда эш хоаш нах бац. Йийтта трактор болх ца беш латт тха совхозе механизатораш боацаш. Цудухьа вlаштlехьадаьц хий декхача лаьттаех боаргlача боараме пайда эца...

Хий тохаш кхаш да «Малгобекский» совхозе — 364 гектар, «Сагопшинский» совхозе — 281 гектар, М. Горьке цlерагlча совхозе — 192 гектар. Цхьабакъда, цу боахамашка а дlайийнача хlамашта хий тохара тахханалца даь цхьаккха хlама дац.

Массанахьа уттаду бахьаяш цхьатарра да: лаьтта кlалхара система къаьна, телха, капитально тоа ца йича болх бе йиш йоацаш я, хий тохара балхаш де нах бац. Вшта кхы дlахо а.

Уж бахьанаш кlал кlийле йоацаш хилар гучадаьккхар пхьа иттех ди хьалха «Чечениигушвино» объединене ра гидротехник а юнье воллаш йолча комиссе совхозашкара хий тоха система теккача. Комисси мал хьежа лаьтта кlал гlолла хий хьадоегlаш йола гидранташ болх беш яр. Ханнахьа йоакхо йича корйебоагlаргба хий тохара эша болхлой а.

Шин - аргlа юкъера лаьтташ lочуухаш хилар бахьан долаш лаьтта кlал гlолла дlаехки асбесто-бетона турбеш цхьайцанахьара лийлха хила тарлу, хий декхача системга хьожаш хиннача комиссена цу тайпара моттигаш нораьене а. Боахамий кизашва тоае йиш йолаш я уж моттигаш а.

Цlакха а тlоадал дукха хинна дlайийна хlамаш йоаш дац Магlалбикера лаьтташ. Хlаьта йоккьало хlара шера белггала лохбу уккхаза юртбоахама культурай хьувкъам. Из теркал а деш пайда эцаш хилча, йоккха гаьз я кхо эзар гектар хий декха кхаш. Лерттlа уж леладича цкъан ахалзенцолла даккхагlа хьувкъам чуэца йиш я цу кхашкара Магlалбикерча lалама хьалашка.

Цхьабакъда, цу деша кlезига йоакхо еш ба Магlалбикерча совхозий кулгалхой специалисташи. Кхашта улув гlолла тlехдаьнна дlадода хьувкъам лакхбара чlоагlа эшаш дола хий...

П. УМАНЦЕВ,
Магlалбикерча РАПО [illegible] агроном.
С. ИЗОТЬЕВА,
З. СОЛТУКИЕВА,
«Ленина байраха» газета болхлой.
А. ХАРСИЕВ,
тха собкор.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совете

ЯЛАТА САННА ЙОАКХО Е ДОАКЪАРА А

Хlанз латта хаоттама хьалаш аьттув болаш да йол яккхара доакъар кийчдеча кхыдола балхаш дараш. Колхозашкеи совхозашкеи дукхагlа хиннача материально - технически торонаша йиш хулийт дукха йол, сенаж, баьцийн хьоар, кхыдола доакъараш lалашде. Лоархlаме да ха дlа ца лийтар, ма могга дукхагlа болхлойн технически средствашн йоа хьакха тlаозар. Тийркен Шолжен довзий участкашкара эрий тlаьнна баьцаш хьакхара къаьстта уйла тlаяхийтар, йолаш йолча торонех масанюне йол lалашъяра бизза пайда эцар.

Йол, сенаж, баьций хьоар кийчдар санна бола лоархlаме болх бара колхозий, совхозий, город Грознен республика районнейн промышленни предприятей коллективаш оарцагlъахар дукха Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совето месячник кхайкадаьд доакъараш кийчдара.

Месячник чаккхдоаккхача юкъагlа районашта задани оттаяьй йол, сенаж, баьцан хьоар кийчдара.

Горрайисполкомаш, республика районни агропромышленни объединенеш, ерригa боахама министерство, «Чеченингушвино», «Чеченингушплодоовощхоз», «Чеченингушсельхозхимия» яха объединенеш, Госкомсельхозтехника, боахамий кулгалхой, колхозийн совхозийн партийни, профсоюзни организацеш декхарийла я доакъараш кийчдара оттаяь задани толаме кхоачашъяра ма могга дукхагlа нах оарцагlбахеи технически средствашн тlаерзаеш; доацашкара, хlаьта шоттта хьун овсашкара, хьунашкара, наьнъай йистошкара ерригa баьцаш шоай хаиахьа хьаккхара долла хlама де; доакъар lалашдеча техникаи гранулаш, брикеташ, баьций хьоар кийчдеча агрегатех балха овсарле лакха йолаш пайда эца; доакъар lалашдеча техникана технически гlулакхаш делгеи запасной оатталашца хаддаза цунна кхоачам лоаттабелгеи lалашде: доакъараш тlехдика хулга lалашдара, уж кийчдара технологи йиза лелаяра лира тlахьожам доаттабе. Колхозийн совхозийн хlара кулгалхой специалисти бехктонхаме волва кийчдьча доакъарий дикалаи шоай ханнахьа уж уеге эцаран хьалхара; оттаяь месячника заданеш толаме кхоачашъяра, чаккхйоаккхаш йола кампанни лоархlаме хилар дlахайтара тlаберзабаь массово-политически болх боаржабалба; доакъараш кийчдара хьинаре месячник чакхдоаккхача юкъагlа лерттlа общественни кхача хулийталба, культурно-бытовой медицински гlулакхаш лоаттадолла; доакъараш кийчдеча хlара дийнахьа эггара дукхагlа болх бар духьа лелаеча социалистически яхьа низ айболба, йиза юкъейоалайойла моральни материальни стимулаш.

Хьинаре месячник долча юкъагlа доакъараш кийчдарах цар дикал лакхъярах социалистически яхьа условеш чlоагlъяьй.

Республикански газетий редакцешта, НГlАССР телевидени радиовещании госкомитета тlадиллад доакъараш кийчдара месячника лелам шерра бувцилга.

РСДРП II съезда 80 шу дузош

КОММУНИСТИЙ ДЕЗАЛ

Керте латтар Е. Х. Тимошенкова йолча цу дезала членех партийни организаци вІашаеІйолла йиш я. Смоленски областе эттара кьалхара баранда «КПСС-е хилара 50 шу» аха знак дІаеннарех цаІ я Екатерина Харитоновна. Цул совгІа, парте членаш ба цун йоІ Валентина Брониславовнен найц Николай Яковлевичн Лядущенковгlар, цийн воІ Валерийн цІийн йоІ Нинан.

Екатерина Харитоновна парте аьлай 1929 шера, юрташка кулачестваца дира къовсам лоаттабьча, колхозаш вІашагІйохкаш хиннача хана. Цкъа санна дукхаза моастагІа хІийлена хийшав цунна, нхерам тІаткйсаб, банъда кхерае мегадац.

Доярка - активистка райкомовски болхлоша терхал а яь Москве курсашна яхийтай, областной организацешка болх бе хьожасйта рекомендацеш тийннай. Бакъда, из даим юртагахьа безам латташ хиннай. ХІаьта из юха а еча лендолгунеца керда сорт дІадала кийчдош, цІи хезача селекционера З. Н. Бородича хьалхе лелаеш хиннача опытни станце болх беш хиннай.

ТІом болабеннача хана парте райкомо З. Н. Бородичан, Е. Х. Тимошенкован тІадиллад смоленски лена дикагІа дола сорташ кІалхардоахилгеи лораделлтен. Мукъ тІаболаш йодача колоннана фашистски самолеташа бомбаш йийттай, банъда фу кІадхара даьккхад. ХІанз из сорт дІадувш да мехка мел дарех ахаш гаргте долча кхашка.

Дукхача хана Екатерина Харитоновна «Шокино» яхача опытни хьокхама боахаме партбюро секретаралла болх беш хиннай. Из венсе яхачул тІехьагІа коммунисташа секретаралла хержав цун найц Лядущенков Николай. Из бокъо яьккхай цо къахьегаме а тІем тІа а карагІдийннача гІуланхашна. Фронтешиі лоІамагІа вахав, фашисташца тІом беш хиннав Коталон денга кхаччалца. Шозла кала човнаш, контузи хиннай. тІом барах тийнна совгІаташ долаш ва.

ТІом сецачул тІехьагІарча шерашка мутІарерча механизаторгара боахама керттерча инженерага кхьчав.

ХІанз Николай Яковлевич пенсе ва, бакъда цІагІа вагІа са тувш вац, ялат докъадеча комплекси машинистала болх беш ва, халкъа тІахьожама группа кулгалхо ва. Партийни гІуланхашка цун тешаме гІоьча хина дІаттар сесаг — Валентина Брониславовна.

ОбразованегІа агроном, тІема шерашка дена коммунист йола из комсомольски организацена керте лаьттай, фашисташа йоагаяь шоай юрт юхаметтаоттаеча даанъа лоапаш хиннай, дІатийда хинна хьу кагирхошца цхьана юхаметтаоттаеш хиннай.

Дина а партена мутІаньа дола а бераш кхедаьд Лядущенковгlар мареш сесаген. ВоІ Валерий — Лакхерча партийни школа заочни отделене деплаш ва.

Нинай къахьегамех партийни болх хІанз дІаболалуш мара латтац. Из — облкомсельхозтехника вычислительни центра оператор, общественни болх беш я. Цу дезале ництта хул массаза а: вахаре хьиваре лоацийн лоаташ ба уж берриташ.

СУРТА ТІА: Смоленски областерча Шокино яхача юртера коммунистий дезал: Е. Х. Тимошенкова, цун воІ В. Б. Лядущенкова, найц Н. Я. Лядущенков, цийн бераш Лядущенковгlар Валерийн Нинан.

Г. КАЛАЧЬЯНА сурт.

ТАСС фотохроника.

КАГИРХОЙ ХЬЕХАМЧА

Грозненски швейни производственни объединене цхьоазагІча филиале дикагІа йола хьехамча лоархІаш я пхелагІча разряде хІамаш тега мотористка, коммунистически къахьегама ударник Дакаева Марет Салаудиновна. Иттех шу да из укхаза къахьегаш йола. Грозненски № 26 йола профессионально-технически училище чаккхьаьккхачул тІехьагІа еча Марет тха филиале балха, ахаш дувц предприяте партийни организаце секретара Лекарева Ольга Николаевнас. Училище дика чаккхьаккхаьрах йиьлагІа балха разряд енкаяр берашка кхийнача кочний йоІа. Цига дийша а баьнив тхо долча балха баьхкача нахах натаньа сиг ництац оаха цига енно балха разряд лох ца еш. Цхьабакъда, Марета енкар йолча бесса йитар. хІанз аьлча, хьалхарча деноцка дена шийсмении нормаш тІехкхоачашьеш, брак ца кийсйолийташ болх бе дІайолаелар из. Массехк бутт баьлелаьа дуккхача хана дезз социалистически яхье хьалха латташ хьабоагІача йоккха опыт йолча болхлошна къуасса йолаелар Марет. ДукхагІйолча хана царца лелаеча яхье кот а ювлаш.

Ицтта болх беш яле а карагІдаьнначох кхоачамбеш яцар Марет. Ший балха говзал, хІамаш тегачар массе а тайпара операцеш кІоаргагІа йовзара каст-каста из дагаювлар къахьегама ветеранаца Боровская ТатьянаЦа. Ший опыт, дикагІйола балха методаш лог реьэа долаш хьайоэзийтар цо къопача хІамаш тегачоа. Берий школьни форма тегачара еррига операцеш тІехдика карайерзайир Марета, болх бе Іомаелар филиалерча ерригача хІамаш тегача машинаш тІа. Цудухьа эггара лакхагІа йола — пхелагІа разрядлар Дакаева Марета. ТІакха цунна тІадоахк резервни мотористка декхараш. Из эггара бехктокхамегІа болх лоархІаш ба укхаза. ХІана аьлча, молагІа болхло ца могаш ханна е кхы бахьан кийсдеина балха тІера яьлча, цун болх бе ха леза.

НормагІа дийнахьа 250 берий баракъа теги дезача цо цхьа смена дІаяхийтац 270—280 баракъа ца тегаш. ХІанзалехьа кхоачашъяьй цо цхьаьттазагІча пятилетка кьалхарча кхаь шера длай. Белгалдаккха деллаш да Марета мел тегаш дола бараш кхьаш пачхаьдалихен дикала Знак йолаш долга.

Шийденхараш массаза цІена кхоачеш а деш бригада совета член йола Дагаева Марет филиала болхлошта юкъе шиш болаш а чІоагІа лоархІаш а я. Къахьегамен производственни дисциплина ледхаерий дешаш дувц цу совете. Цига хІарамегара доаггІаш дар хьадехаш принципиальни хилайна эинна йоэзаш а ше лоархІийташ а я Марет.

Дукха болх бу цо къопача болхлошта юкъе. Цхьа шу дІидахийташ Марета шиькхоъ болхло да кийчъеш. Ше укхаза къахьегаш йолча шерашка ткъо совгІа хІамаш тега мотористка кийчъяьй цо. Царех я Агуева Зина, комсомолка Маева Айманн. ТІанз филиала комсомольски организаце секретарь а йолаш. Шахтински технологически институте заочно пхелагІча курсе дешаш йола Батуева Света кхьбараш. Керда каралоацача балхах ца кхеташ бола ученицаш а дукха ниісбенияб сона, ахаш дувц Марета. Царца дукха болх бе бийзаб са. Масала, сога Іомае хьаелар Заитаева Зина. ЦІаккха а ше хІамаш тегарий балхах кхетаргьяц, ахаш яр из. Цхьабакъда, цу уйлаш тІара из йикха ниа кхаьчар са. ХІанз филиале дикагІйола производственница лоархІаш я из. Уж санна дола масалаш кхы дукха а доаладе йиш я Марета кагирхошца беча балхах лаьца.

Дакаева Марета хьыцала къахьегаш даьхача толамий лакха мах баьб. «ДикагІйола швейник» аха сийлен Знак, ицтташ сийлен грамоташ, дукха премеш йийннай цунна.

Б. КОСТОЕВ.

КЪАХЬЕГАМХОШТА «КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

1974 шера 18 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа дуккхача шерашка цІена къахьегарах къахьегаме карагІдаьннарий хам беш СССР Лакхехьарча Совета Президиума цІерагІа «Къахьегама ветеран» яха медаль хойла

ОКТЯБРЬСКИ РАЙОНЕ

Машинаькъа Грозненски отделене гІолла:

Аркунова Валентина Павловнана — дежурнена.

Белик Надежда Прохоровнана — финансови отдела начальника.

Голубев Василий Григорьевича — машиниста.

Горская Надежда Гавриловнана — сигналиста.

Горбачева Анна Николаевнана — пенсионеркана.

Джамалдинова Аминат Адамовнана — болхлочоа.

Емельянова Александра Михайловнана — мовхьаш хьанийдеши дІателаши йолчоа.

Евсеев Владимир Григорьевича — пенсионера.

Ереслнина Раиса Тихоновнана — учетно-контрольни группа начальника.

Зинкин Владимир Яковлевича — ревизора.

Иванов Петр Семеновича — машиниста.

Игнатенко Зинаида Андреевнана — дежурнена.

Кушвев Хьасана — керттерча кондуктора.

Кудинова Неонила Алексеевнана — планово-экономически отдела начальника.

Линаренко Петр Федоровича — отдела начальника.

Магомедова Халисата — болхлочоа.

Марченко Любовь Ивановнана — дежурнена.

Николаева Евдокия Ивановнана — сигналиста.

Поздышева Тамара Владимировнана — кабинета заведующена.

Погорелов Владимир Романовича — диспетчера.

Слетнов Петр Михайловича — кадрай отдела начальника.

Терентьева Зоя Дорофеевнана — уборщицана.

Хорошева Валентина Андреевнана — дежурнена.

Цукалов Дмитрий Михайловича — электромонтера.

Швец Фанна Григорьевнана — учетно-контрольни группа начальника.

Шахбалаева Ирина Ивановнана — болхлочоа.

Грозне вагони депо гІолла:

Алдохина Любовь Дмитриевнана — проводника.

Андрианова Антонина Константиновнана — слесара.

Астахова Мария Яковлевнана — проводника.

Буханцева Мария Ивановнана — пенсионеркана.

Болдырев Петр Трофимовича — пенсионера.

Бараханов Сайпудена — промывальщика.

Багаутдинова Фания Ханюковнана — машиниста.

Воробцова Екатерина Ефимовнана — проводника.

Горбачева Анна Андреевнана — уборщицана.

Жунаев Бетирсолтана — пенсионера.

Исмаилова Зилдат Халиновнана — проводника.

Колесников Петр Никифоровича — пенсионера.

Коженникова Мария Сергеевнана — вагонашка хьежачоа.

Кенечаева Айнара — слесара.

Косинова Раиса Яковлевнана — пенсионеркана.

Кабуха Шушанин Аветисовнана — вагонашка хьежачоа.

Коледзинская Маргарита Викторовнана — слесара.

Маманкова Любовь Николаевнана — вагонашка хьежачоа.

Малецкая Антонина Егоровнана — вагонашка хьежачоа.

Майорова Анна Никитичнана — бригадира.

Пахомова Вера Садулаевнана — пенсионеркана.

Степаненко Татьяна Федоровнана — бригадира.

Уцаева Мвизуда Ахатовнане — слесара.

Фетисов Виктор Никитовича — газосварщика.

Кунашева Банатена — пенсионеркана.

Чернякина Просковья Александровнана — машиниста.

Шаршакова Нина Федоровнана — пенсионеркана.

Юрченко Варвара Ивановнана — проводника.

«СевКавНИПИнефть» яхача институте гІолла:

Акимов Николай Семеновича — слесара.

Васильцова Александра Никитичнана — пенсионеркана.

Голянчкая Вера Петровнана — болхлочоа.

Конрошеев Виктор Антоновича — слесара.

Киселев Виктор Михайловича — инженера.

Кочнева Агафья Петровнане — певчина.

Махуков Анатолий Георгиевича — группа кулгалхочоа.

Павленко Александра Ивановнана — пенсионеркана.

Полозова Александра Григорьевнана — пенсионеркана.

Смольянинова Клара Ивановнана — йоккхагІйолча Іилман болхлочоа.

«Чечингазстрой» тресте гІолла:

Кравец Полина Давыдовнана — керттерча бухгалтера заместителя.

Садовниченко Надежда Филипповнана — курьера.

«Грозгипросельхозстрой» яхача проектни институте гІолла:

Матвеева Зинаида Григорьевнана — группа кулгалхочоа.

Небесова Раиса Ивановнана — пенсионеркана.

Нохч-ГІалгІай плодосемгоспромхозе гІолла:

Асуева Іайна Идрисовнана — болхлочоа.

Мурадова Хижана — болхлочоа.

Къулбасева - Кавказски магистральни метидаьтта проводий управлене гІолла:

Габаева Валентина Ивановнана — планово-финансови отдела начальника.

Климов Анатолий Васильевича — бухгалтера.

Масаев Саид-Ахьмад Пацуевича — обходчика.

Онопко Тамара Марковнана — машиниста.

Бакински МПУ Грозненски участке гІолла:

Балаян Гурген Ивановича — пенсионера.

Костина Елена Николаевнана — инженера.

Грозненски машинаькъа йистерча почтамте гІолла:

Колкова Тамара Самсоновнана — сортировщика.

Мамошина Анна Федоровнана — пенсионеркана.

Скрипникова Нина Ивановнана — сортировщика.

Республикански школа - интернате гІолла:

Бычкова Лидия Ильиничнана — хьехархочоа.

Машкова Анна Андреевнана — воспитательницана.

Шелудченкова Татьяна Михайловнана — воспитательницана.

«Промавтоматика» институте гІолла:

Ильин Александр Марковича — сектора заведующена.

Омельченко Анна Николаевнана — экономиста.

«Нефтегазпромавтоматика» СПКБ гІолла:

Лавров Леонид Алексеевича — слесара.

Городской ветеринарно-санитарни станце гІолла:

Авагян Гурген Петросовича — пенсионера.

Бельский Василий Дмитриевича — фельдшера.

Говоренко Лидия Дмитриевнана — лаборанта.

Жидовинко Галина Васильевнана — лаборанта.

Карпец Павел Владимировича — контрольни станце заведующена.

Рудых Ольга Николаевнана — лаборанта.

Семченко Мария Петровнана — санитара.

Грозный станце гІолла:

Измайлова Валентинана — уборщицана.

Плугарева Валентина Алексеевнана — мовхьаш хьанйдеши дІателаши йолчоа.

Фараонова Лидия Алексеевнана — станце начальника кадраштa волча помощника.

Минздрава снабжене базе гІолла:

Стаценко Полина Александровнана — медицински склада заведующена.

Грозненски электромеханически заводе гІолла:

Золотова Тамара Евсеевнана — обрубщика.

Тищенко Владимир Михайловича — газоэлектросварщика.

Машинаькъа материально-технически Іалашон отделе гІолла:

Куличенкова Лидия Михайловнана — мовхьаш хьанйдеши дІателаши йолчоа.

Овчарова Ирина Васильевнана — мовхьаш хьанйдеши дІателаши йолчоа.

№ 18 йолча юкъерча школе гІолла:

Горякова Ольга Гавриловнана — хьехархочоа.

Кушнаренко Раиса Андреевнана — хьехархочоа.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. ВОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

гор. Грозный. 1983 шу. 25 апрель.

Грозненски макаронни фабрикерча бригадаша шерра социалистически яхь йоаржаяьй цхьайтталагІча пятилетка кхоалагІча шера тІейица декхараш хаиал хьалха кхоачашдера. Цу яхье хьалхалаттачарех цаІ я Мульно Раиса Георгиевна керте латтача бригада коллектив. Цхьа смена дІаяхийтац цо шийн норма 125 процентал чукхьахьа кхоачашъяь. ХІанзлехьа рапорт деннад бригада болхлоша пхе бетта план кхоачашъярах. Цу бригаде дукха болхлой ба яхье хьалха а латташ. цІоэй новкъосташта хьокхам телаш. Царех я расфасовщица, коммунистически къахьегама ударник Тохаева Лейла.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) бригадир Р. Мульно, расфасовщица Л. Тохаева.

И. ПЛИЕВА сурт.

ТОЛАМАШКА БОДАЧА НАЬКЪАГІА

Республика моттигерча промышленноста Министерства чуйоагІаш йола «Металлист» завод тІехьаюсаш а во болх беш а хьайоагІа тоъал шераш дар. ДІадахача шера заводе кулгалхой хувцабелар. Ала деза, цу коллективе хІана гІулакхаш хиннарал дукха а дикагІа да аьнна. ДІадахача шерашка заводе цхьаккха боарам, бустам а боацаш леладаьд продукци арахецара, из махкалъяккхара, бийдал кийчъяра гІулакхаш. Къалкарча даьхье, цоай болх тоабе дІаболабелча заводхоша юкъейоалаяьй продукце дикала управлени ара комплекси система (КСУК). Цо массайолча кхыча предприятешка санна, укхаза а гІо ду продукци дикагІа хилийтара.

Завода директорга Гадаборшев Магомед Хадисовичата «Мишта карагІдаьинад шоана болх тоабе а коллектив кийсача новкъа яккха а?» — аьнна хаьттача, цо йоах: — «Эггара хьалха оаха даьр производства технологи эргаьккха хувцар да. хІара участке болхлой юкъера звено (мастераш, цехий начальникаш) чІоагІъяьй, хувца бейача хийцаб, ицтта массайолча цехашка, участкашка технически дешара юкъеяззаб гІулакхера нахи болхлойн».

Завода коллективо продукци хІанз йоаггІача стандартагІа мара арахецац. ХІара бетта дикала деноц чакхдоах, эггара хьалха цехашкей тІаккха еррига заводей гІолла а доалаш.

Ший болх тоабара мел эшаш дола хІама де гІерташ я коллектив. Цига оттаяьй планово - предупредительни ремонт (ППР) яха график. Из да, масала, цхьа станок е батхал йоххалца ца а батІаш, цун ремонт е сэа ха тІаьхачале цхьа бутт хьалха дена ремонта эшаш мел дола хІама кийчдар, цу гІулакхо торо лу шийн ханнахьен йоаггІача бессен ремонт чакхъянкха.

Технически тІахьожама отдела начальника хІара бутт чакхбоалаш дирекце дІачулу цхьаккха гІалат доацаш баьча балха ведомость. Нагахьа санна цкъа хьаль яьнна продукци гІалат а долаш юхве еаш кийсъелча, из хьаю брак яьчун чотагІа, цІаькха шийгара ледарло ца яйийта хьож алапи а доацаш болх юха бе эттар. цуццa цхьана чІоагІлу коллектива къахьегама дисциплина. Дукха ха йоацпаш йолаеннай коллектив «ХІара балха дийнахьа дисциплина тІехдикеи хьадер дукхагІеи хилийта!» яхача девизагІа къахьега.

Къахьегам бригадий формага боаккхаш наьха санна уйла е йийзар коллектива кулгалхой. ХІана аьлча, ицтта атта дац цхьаккха режим йоацпаш тоъалча хана болх беш хьайоагІаш йола коллектив цІаьхха массайолча оагІорахьа кийсача новкъа а яьккха, боагГІача бесса къахьега дІайолаялийта. ХІанзалца заводе болх беш мел болчарех 37 процент бараш бригадни формагІа къахьегаш хинниб, хІаьта май бутт чакхбоалаш 60 процент нах цу формагІа болх беш ба.

Заводе шерра яхь яьржай «ДикагІа вола мастер» яхе цІи яккхара тІехьа. Цу девизагІа къахьегача дика толамаш доах социалистически яхье котало йоахаш хьавоагІача мастера Горкуев Іамархана.

Коллектива болх кийсача новкъа биккхара а цун дисциплина чІоагІъяра а тІадерзадаь да бийдал цехашка лимитагІа мара дІа ца яладе. Боарам боацаш из дІа ца хецаро торо лу бийдала, материалий болхлошка кхом байта. Царна хов йоагІачул совгІа кхы шоашта хІама дуригІйоапилга, хьаенначун кхом бу. Товараш лимитагІа мара дІа ца хецаро торо еннай цхьан шера 10—15 тонн бийдал кхое.

Белгалдаккха деза. дІадахача шера коллективо продукци арахецара план 101 процент из маьхалъяккхара план 106.3 процент кхоачашъяр. ХІаьта укх шера дІабахача биъ бетта 100 процент кхоачашъяьй пачхаьлкхен план.

Дика лел заводе кердадараш балха юкъекхувлара гІулакх а. ХІанз укхаза кердача тайпара хьае йолаьй светильникаш, ицтта заводе хьалха арахецаш ца хинна целаш а да арахена доладеш.

Наха эша товараш дукхагІа арахецара тІехьа ма могга къахьегаш я хІанз коллектив.

Завода коллективе хьинаре къахьегарца белгалбаьначарех ба мелгеш леча цехера слесараш Алиев ТІахІир, Халунаев Геннадий, слесарий бригадир Улыбин Владимир, механически цехера штамповщица Н. Савельева, сварщикаш С. А. Мовлтаев, В. Осмаев, галантерейни цехера сборщица Саркисян Роза, прессовщица Шамаева Тамара, ицтта кхьбараш.

«Кхы а дукха да болх хила ма беззара вІашІехьбаккхара эшаш дараш», — йоах директоре а цун заместителa а. Ицтта хеташ ба заводе болх беш мел бараш а. Кадраш дІа-юха ювлилга цІендаь дІадаккха дезаш да. ХІанз а дукха къаьстта юкъерча звенои болхлой, хувцалу заводе.

Цхьаькха цхьа хІама да завода коллективa бехкагІа доацаш плана Іаткъаш. Из да шийн ханнахьа бийдал хьа ца кхачар. Цу деша хьалхарча даькъе бехке я Нохч-ГІалгІай Госснаб. Ицтта план юкъагІйоахаш я Нохч-ГІалгІай транспортни управлени а цо шийн ханнахьа транспорт лоаттаяц бийдал хьатІаяра.

Цудухьа массавар оагІагІа а ваьна завода коллектива болх лерттIа дІагІоргбола гІулакх де деза дІахо йодача хана.

Х. АУШЕВА.

ІИЛМО — ЮРТА БОАХАМА

КХАЧАН ПРОГРАММА: БИОХИМИКАША ЛОАЦА ДААКЪА

СССР Кхачан программа кхоачашъеча даакъа лоаш мехкарча дуккхача Іилматохкама организацешка. Царех я А. Баха цІерагІа йола СССР Іилмай Академе биохиме Институт. Промышленни юртбоахамен отходех доакъарен кхачани продукташ хьаяра пайда эцача хана юкъеккхуьаш йола микроорганизмай ферменташ хьаярен Іомаярен балхаш ду института ферментни препаратий лабораторе. Балхолерхlар — растительни бийдалах пайдана веществаш дукхагІа хьайоахилга.

Кхачан промышленноста дуккхача доакъошта лоархІаме технологически бийдал — глюкоза. Глюкозах юхейисача хІамаех латта Іалама полимераш — крахмали целлюлозеи. Крахмалах дукха хьалхагІа дена а шерра а пайда эц углеводаш луш йолча источниках санна ийцаца Іеш. глюкоза хьаяра йолча бийдалах санна а. ХІаьта целлюлоза, шийн составага диллача крахмал морг яле а, структура кхыча бесса йолаш я. тІаккха цу гІулакхо йиш хилийтац цунах кхачапна юкъе пайда эца. Глюкозага кхоачаеш цхьалхаяккха могардолаш йола биологически катализатораш яц целлюлоза. Цу тайпара ферменташ системаш я дуккхача микроорганизмай. Растительни отходех йоалла целлюлоза йохаю цар. тІаккха, цу тайпара хьаеш йола гидролиза продукташ белгала аьлча глюкоза юъ.

1965 шера а тІехьа биохиме Институте дІакъоастайир цу тайпара микроорганизмаш, хІаьта тІехьагІа царцара дІакъоастаьй целлюлоза йохаеш йола ферменташ а. Цар новкъосталца целлюлозах хьайир технически цІена глюкоза. Цу ферментий новкъосталца хьаьча. цІенъяиза йолча гидролизаташ тІа дика дьахул юртбоахама хьайбашта телача доакъарех беткаш йола дреж.

«Целлюкандин» яхар, цо цхьалхайоаккхача субстратех фермент юэзача микроорганизмаи пІераш бахьан долаш ицтта цІи тилла йола ферментни препарат. юкъейихьай «Биохимреактив» яхача Іилма-производственни объединене. Ферменташца деш йола балхаш дегІадоаладаьд шоай свойствашка диллача бе-бе йола целлюлозий препараташ хІанзе арахецаш йола промышленни предприятеш шийн кара йолча Главмикробиопрома отраслеви институташна. Глюкоза йоаккхаш йола источник хиларах тарра целлюлозана теркаи тІабола хилар теггара дика кхетадеш да. Целлюлоза. лаьттац тІа эггара дукхагІа яьрача органически соединенеех цаІ. Іаламате сиха юха хьахул. ЛаьрхІад. хІара шера цу химически бийдала 100 миллиард тонн юха хьахулаш хилар.

Целлюлоза хьахила йиш я промышленни юртбоахамен отходех. Белгала аьлча, хьу чакхйоахачен целлюлозно-наьхатен промышленностера, вискозни хьоаса бечара хьакъеста отходаш, злакови культурай ч. а. кх. дІ. Промышленни отходех пайда эцача хана цхьаькха чІоагІагІа лоархІаме проблема а къоастаю гонахьара Іалам лорадара.

Целлюлоза юкъенхьара кхы кІезигагІча лоархІаме доаца кхы хІамаш а гучадьлар биохиме Института лабораторе биотехника ВНИИ-ца. дарбан баьций Ергсоюзни институтаца. кхачан промышленноста Киевски технологически институтаца цхьана тохкамаш дар бахьан долаш. Из да. цкъедале. техническии дарбани баьсех тайп-тайпара пайдана веществаш дикагІа хьакъостаяра баьций клеточни оагІош цхьалхаяхар. Целлюлозок кхача ферменташий. клеточни структура йоха а еш. дукхагІа хьакъастийт стероидни гормонаши гликозидаши. ШоалагІа - дале. спирт доаккхача хана ялатий бийдала целлюлозашна обработка яр. Кхы тІа а продукт йоаккх укхаза тІехьагІа масьеш йолча кхы тІа а хьахулача углеводий источникашти гидролиз яре чотах.

Углеводий бокха кхоачам — кІолд яьккха морзи шура чаккхьаккхачул тІехьагІа хьахулаш йола кхы тайпа продукташ. масала шар. обрат. Морзах доалл 5 процентага кхаччалца шурий шекар — лактозаш. кхачан белокаш. минеральни тухаш. Лактоза ахар глюкозаи галактозаи молекулех латташ йола дисахарид я. Цхьабакъда, укх тІеххьарча ханнала тоъал дукха морз пайда ца эцаш дусаш дар. Бахьанех цаІ сенах латт аьлча. из латт, кхачан промышленносте лелаеш йолча дуккхача микроорганизмашта е доакъара дрожжана лаш ший тайпара фермент — лактоза цхьалхайоахаш йола бета-галактозидазаш ца хилар бахьан долаш цунах пайда эцалуш ца хиларах.

Института ферментни препаратий лабораторе корайнр эшпаш йола фермент хьахулийташ йола микроорганизмаш, из хьехула хьалаш Іомадаьд. Хьахилийтай шоай физико-химически свойствашка диллача бе-бе йола. технологически процесса специфика хьежжа пайда эца йиш йолаш йола кхоъ ферментни препарат. Бета-галактозидазаша морза воздействи яьчул тІехьагІа мукъайоал глюкозеи галактозеи. Ферментах пайда эца йиш хиннай маькх йоттача, шурий промышленносте. хьайбай боахаме белкови доакъара концентраташ хьаяра. Цу цІераш яьхача ферментни препаратех цаІ хьаю зай мехка химически промышленносто.

Таллински политехнически институтаца цхьана тохкамаш я даь хьаяьй иммобилизованни оалаш йола дуккхаза пайда ийбу фермента препарат. Иммобилизованни бета-галактозидазо йиш хулийт морзахи шурий промышленноста кхыча отходехи патока хьаде.

Педиатре ферментага кхоачаргйолаш хІама яц нагахьа санна фермента синтеза механизм ца хиларна дувзаденна, Іовешше а лактоза дегІах тІалатоа яйп долаш хилча. Къаьстта а хилалза яргйоацаш я из шура кхы кхача ца буаш долча кера Іодаьча берашта. Ферментага гІолла хьае йиш я безлактозани оалаш йола шура, вешта аьлча гидролизовании лактоза йоле шура.

Кхачан рационашта юкъекхухьаш йола углеводаш кІезигьяра гІойленагІа да геттара мерзача углеводах пайда ийцача. Эггара хьалха царех я фруктоза. Углевод ше маьхи еза я. Кораяьй дарегІа глюкоза фруктозах эюлуш йола микроорганизмаш, цудухьа хьахеркай из процесс чакхйоавнхаш йола фермент - глюкозоизомераза.

Алексей БЕЗБОРОДОВ, биологически Іилмай доктор.

(АПН).

САГИ ЗАКОНИ

ОБЩЕСТВЕННИ ПОРЯДОК ЛОРАЕШ

Цхьацца волаш а шайшиэхкойкха цхьана волаш я сихбелле болхаш хул промысловни геофизика СГТБ (лаьрхIа йолча конструкторски технически бюро) болхлой шоай общественни декхар кхоачашде.

ТIавиллачунгара указанеш хьакхаьчай, халкъа дружинникашта дово шоай гIулакхаш чанхдаха деза наьъкъаш маршруташ. Хила доагIача тайпара, пхьешех доахнаш ДНД (шоай лоIамера халкъа дружинай) зигаш знакаш, кисa доахкаш удостоверенеш долаш дIа-юха болх дружинникаш шоай сийлахьа декхар кхоачашде.

Цул тIехьагIа массехк минут ялалехьа корзагIъяьнна я йолаш телефонаца дружинникий новкъостал дехаш яр цхьа кхалсаг. Мар ва пхьарч увш, юаргья яхаш кхерам тIатувс, бераш аралелхадаьд, лерттIа салаIара новкъарле ю лоаллаха бахача наха а, яхаш летiкъар из.

Иштта опорни пункте воалеваьв наьха сатем боабеш вар. Цо леладаьр тоххаш латт Сабарделаш, оал ОПОП № 1 йолча совета председатела нов. Железнякова. Ер «хьаша» вайцига духхьалхха воагIаш вац. На хиннав Заветы Ильича яхача улицагIа вехаш вола Н. С. Солнышкин ахар. Дукха хо йовен къахьегеж дийзар дIахо хулигански гIулакхаш леладе мегаргдоацилгах из дIакхетавара. Общественноста викалаша тешавир из ,нагахьа санна шин антиобщественни гIулакхаш ю ца дуте, цунна мегийтаргдоацилга. Уж тайпа хIамаш кхы дIахо леладерг ма дац цие аьнна доп делар цо. ТийшаргIунах. Вакъ я долаш, цу тайпара харцахьара хIамаш укх тIеххьарча хана кхы гучалаьннадац Солнышкингахьара.

Ала доагIа, правопорядок лораеча Старопромысловски района № 1 йолча опорни пункта (участка) гIулакхаша чулоаца моттиг йоккха хилар, «Красный молот» яхача заводагара льнна «Садко» яхача кафега кхаччалца шоссе бIоахкала хьалъяда Грозненски ремонтно-механически завод (ГРМЗ). Грозненски экспериментальни механически завод (ГЭМЗ), «Грозгоргаз» яха трест. Гипроводхоз. Чеченводхоз санна йола промышленни предприятеш, «Радуга» яха кинотеатр, «Березка» яха промышленница продовольственни тикаш, домовой кухни, пивной бар санна йола общественни пункташ кхы йола общественни заведенеш. Уж я массаза а дукха нах кулаш, массеза а районера къахьегамхой санна, иштта маларахи кхы тайпа антиобщественни гIулакхаш доахкаш бола нахи нийслуш йола моттигаш.

№ 1 йолча опорни пункте тIачIоагIъяьй алхайтта шоай лоIамера халкъа дружина, хIаьта царна юкъе йоккха гIйола дружинаш я Грозненски технологически транспорта управлене, Ташкалински УТТ, автоколонна 1436, автоколонна 1572, хIаьта эгара дукхагIа нах юкъе болаши хьинарегIен йола ДНД я юххьанца вай хьоаяр., 240 совгIа халкъа дружинник ва цунна юкъе. Цар корта ба коммунисташ, хIаьта уж 50 совгIа сага ва 60 гаргга сага комсомольцаш ба. Улицаш лораe арабоал, болхлой, инженераш, конструктораш, Iилманхой. цу организаце кхыбола викалаш. Цхьан бетта вIаштта пхедийнахьа дежурить ду СКТБ-ерча дружинникаша: сайрийна 18 сахьат даьлча дена 22 сахьат даллалца.

— Тха опорни пункта территоре тIа бокъонаш телхаеш дола керттера хIамаш да къаракъаш мелилгаш цIагIара халахетараши. хIаьта оаха церна лира къовсам а лоаттабу. — йоах № 1 йолча ОПОП председателя нов. Железнякова. — ДIауйлаелаш оашош. — йоах цо. — кIордавир тхона В. Н. Гладков ахар. цкъа санна дукхаза а а яьхадар оаха цунга дита хариахьа лелилгех къаракъаш мелилгеи. Цхьабакъда, оаха яьхар дIавацаьзар цо. Вахаш харцахьа лелаши вола из сопаве яхаш летiкъар лоаллахь баха нах. ТIаккха юххера а цунах хиннар — шин шера ЛТП вахайтар, хIанз уйлаергья хьона дIахорча шин вахара.

Дукха ха хьалхагIа деиз деш хIамаш доацаши молаш къаракъ долаши лелар Кольцова улицагIа яхаш йола Н. В. Кузьменко яха кхалсаг. Обществана духьаларча вахара гIулакхаш дутадалар Iа яьхадар оаха цунга дукхаза а. ХIама хилацар. Цул совгIа, бераштa а ю нана я яя, хилахете а. Дегазел эхьдовцел гIулакхаш леладу цо шиjй бераштa хьалххишка. Тоъаргда — иштта лаьрхIар опорни пункте. Кхы нана лоархIаргйоацаш. бераш цунгара хьадахарах дола доп да къовсталеш. тIаккха сед ергья цунна тунеядства бахьан долаш РСФСР УК 209 статьяга хьежоа.

Дукха хьоезам баьб Кольцова улицагIа вахача С. И. Корсакова. Нахаца дов доахаш. харцахьа лелаш, къаракъаш тIехдоахаш вар. Дуцарах хIама хилацар цунна. Кхы цхьаккха дича а из меттавоалаве ца а мега, къаракъ мергдоацаш дарба де БоргIане вахийтар из. Цул тIехьагIа ЛТП хьожавергва.

Цхьабакъда, вайда ца луш бисаи милице опорни пункте хорцахьбаьннарашцеи хулиганашцеи беш бола болх, из бахьан долаш милице опорни пункта учетера дIабаьхаб дукха нах.

Укх шера хьалхарча квартале советски халкъа дружинникашеи баьча балхах хьахиннараш укх тайпара дa: общественни порядок толхаеь бархI саг лаьцав. Шоай декхар кхоачашдеча къаьстта белгалбаьннаб дружинникаш Шавхалов Вахид, Погелуев Владислав. Цитурьян Карен — цар новкъостал даьд общественни порядок чIоагIагIа телхаеш хийна шин саг лаца, царех цхьаннена чувалла 15 дии байсеи техад, вокхаргара гIод даьккхад.

Опорни пункта совета балха юкъе хьинаре даакъа лоац новкъостий судо — массаза а цун председатель йолаш хьайоагIача, 20-ча шерашкарча комсомолкас Сухемлинова Анна Михайловнас, цун помощникаша, суда членаша, активисташа В. И. Алоева, А. Ф. Тюринас. кхычар.

Шоай общественни балхах хьахир халкъа дружинашта, ОПОП совета, новкъостий суда бIаргагу общественни порядок лораеча № 1 йолча пункта гIулакхаш дуацачи антана тIа. Халкъа дружинникаш шоай галоахараш, улицай общественни порядок, гражданий сий антиобщественни элементех лорадераш болга хоа бахача наха. Участкови уполномоченне А. М. Янеева балха раьза ва совета председатель Железников а. Iалахьмате хоза хет. милице болхлочо дика мероприятеш белгал я яь. уж чакхйоахача хана микроклимат дикка тоалуш хилар.

А. ПЬЯНИКОВ.
юрист.

НАХ IАЗАПЕ УВТТАБУ ГIУЛАКХ

Хоаш ма хилара, «хулиган» яха дош цхьан ирландски дезала тайпах кIерах хьахиннад. Уж бахаш хиннаб XVIII-гIа бIаьшера чакхйоалаш Лондоне, хIаьта дика боваш а хиннаб чIоагIа нахаца охца, латар - техар леладеш хиларца. Цу хана деиз карицательни хинна дIададахад из дош, цун маIан — гIожа, нахаца доена ухаш, хьалха деиз чIоагIъенна хьайоагIа порядок телхаеш, улицашка, нах дукха вIашагIкхетача моттигашка харцахьа лелаш хилар.

Революци хьалхьарча Россе хулиганаш оалаш хиннад гучахьа кхераме, гIожа, эхь дайна правонарушенеш общественни моттигашка еш болча нахах.

Цу дерригне хьагойт хулиганство социалистически обществе хьахинна зулам доацилга. Из а кхыдола а зуламаш вайга кхаьчад хьалха дIаяхача общественно - экономически формацешкара.

ХIаьта из зулам вай общесте хIанз а дахаш хилара бахьанашна хьежача уж хьахул керттерча даьнъе кхетама болх ледара латтача. совдаьха корта бохабу малараш мелача, наьха салоIам во вIаштIехьбаьккхача, иштта кхыйола мелал гойтача.

ХIаьта уголовни дош тохкача хана къаьгга гуш хул уж дукхагIча даькъе маларaш меларца дувзаденна долга.

БархI класс лььнхача вурийтта шу даьнначa Касиев Русланеи, пхи класс мара яккхаиза волча ялхайтта шу даьннача Дзангиев Мухьмаден уж санна цу хана цхьанвахьа ца дешаши дераайнеи лийнна шоашца, Р. Барахоев а волаш. Сунженски района Нестеровски станицерча кафе 1982 шера 29 ноябре массехк шуша малар мелнад. Маларо чIоагIа догъураоттадаь болаш цу кафера араваьнна Дзангиеви Касиеви шоашта моллагIа хIама карагIдаргда аьнна хеташ хиннаб.

ТIаккха байсана Московская улицагIарча № 23 цIагIа корагIа чубаьннаб уж. цу юртарча юкъерча школа хьехархой Балух Галина Марковнаи Кирова Лариса Федоровнаи Iеш болча.

Цига болаш Касиева цхьаккха бахьан доацаш Кировайна чIоагIа хIама техай. цу ханна Балуха гIадж етташ вьллав Дзангиев. Цу шиннена а дегIа човнаш яьй. Царех кIалхарбаьнна, цIагIара ара а ийнна, оарцадар дехаш цIогIа дийттад цар.

Касиевнеи Дзангиевнеи из хулиганство леланрах дукхача хана набахте бахкара судамаш йир.

Дзангиевеи Касиевеи из бIеха зулам дера оалаш тохнаш гучадаьлар уж шаккхе а закон телха а деш. массаза юкъера образовани йолаш хилийтара гIулакха юкъерабаьнна хилар, цу даькъе школа. Сунженски района кхувшбоагIарий гIулакхашта йола комисси инспекции бехке хилар, цар цу хьакъехьа делоагIар , на дальга. Нестеровская станицерча «Эзань» яхача кафе заведующе Дзангиева боккхача бoараме малар дIахийналга, кхеназ барашка из лохка ший бокъо йоацаш а.

ХIаьта цу «кIанташта» кисa лелале шортта ахча денъяд. тIаккха байса кIоаргъяллалца уж фу деш лелаш ба хьежабац цар даьй-нанoй а. Цул совгIа белгалдаьккха деза цу участке общественни порядок лораеча Iалеш- де дезача участкови инспектора болх во белга.

Цхьабараш малара тIакхувш хилар къаьстта белгалдоал юкъара цIейши дезале хула дика-вон деадеча хана.

1982 шера 18 декабре Червленная яхача станице вахача А. А. Денискина цIагIа хьаьший гулбеннабар цун вoI эскаре гIулакх даь цIаварца дувзаденна. Цига хиначарна тIехдаьккха малар оттадир фусамдас. хIаьта юхавалуш бацар хьаьший а. Цу даькъе къаьстта хьаьрбаьнна хьайзар Шаматов, Кайнара, Елакаев. Хьалхара шиъ, шоайла дов а даьнна, лата эттар. хIаьта Елакаев цу хена, урс а даьккха, кхычарна кхерам тIетувсаш вар. Литвинов цунгара урс хьадаккха веннавар. бакъда Елакаева вьттув баьнар цунна наьхк тIа из тоха.

Судо йох групповой хулиганство лаьрхIар. тIаккха бехке бараштa таIазар а дир.

Парте хьалхашка декхар оттадаьд лаккха сакхетам бола, массе оагIорахьара деIавена, унахцIена вола саг хьалихевара. Из Iалашдеча вайна чIоагIа новкъарле еча зуламех да хулиганствои тIехдаьккха корта бохабу малараш мелилгеи. Царца а иштта кхыча ийрчача гIулакхашца а къовсам лоаттабара вай оарпагIъяха еза административни органаш, еррига общественность, цу даькъера къахьегама коллективай лоархIам къаьстта ай а беш. ХIаьта из дара чIоагIа аьттув боалийташ хIама хургда хIанз вай дувцаш дола къахьегама коллективаех дола Закона проект а.

С. АЛБАКОВ,
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча суда член.

Нах зуламах лорабеш

Хала да милице болх бе. ХIана аьлча, укхаза каст-каста гу цхьаьна харцахьарча нахагара зулам даьнна бола хьаьнала къахьегаш баха нах. Царех къахет, хIаьта цкъаза ханнахьа царна оарцагIа ваха ца кхийча дега вас а хул. Милице болх геттара кьаьхе ба зулам ца хулийташ сонадой, из даьр сиха хьалохе. ХIаьта хинна лале из даьр цIенхашта, закона дIа ма деххара бехктокхаме оза веза. Из ца дойя зуламхой совбала тарлу.

Тахан а нийслу хьаьнала къахьегаш, нах санна бакъахьарча тайпара баха безам боацараш. Царна Iехь хет заводе, фабрике, совхозе болх бе. Шоашка нахал дукхагIа рузкъа хилар да царна дезар. Бакъда, шоай кулгашца из хьадара-м тIера бац, хьацар далар кхер. Иштта наьха уйла я дукха хало а ца еш фуннагIа даь а цаччахьалкхеи нисa кхайла с базар'ль ма хулла дукхагIа ахча лоадар. Царца лира къовсам лоаттабу милице.

Дукха ха яр Назране вахаш вола Цороев Исраьил йоккха базар еш вола. Ден а бус а шийгара товар мьхал даккхар, цу тIера дикка пайда эцар мара кхы йоакхо ацар цун. Ахча хилча деррига шийкара хургда. эцаргда моттар. Амма ха йоацаш хIама хилац. Цороева гIулакх а гайна-гинза милице кхаьчар. Из мьцавар аргIавара товар доххаш воалаш.

Цун гIулакх леладеш вар следователь Могушков Мухьмад.

— Хала дар, — йоах Мухьмада, — цхьа теш вацар, хIаьта Цороев ше керастий деш вар. Тхона ховра из базархо волга. Бакъда, ер ма дий аьнна ве ма воагIа из бехке веш хьалаца хIама дацар. Цороев ше лоадам боацача гIулакххах чуволлийта гIертар, шийка ха кIезигагIа тохаргйолаш.

Следователи чIоагIа теккхар из гIулакх. Дукха къамаьл дир нахаца, кIеранегара кIезига хайна а хIама ха гIерташ. ДукхагIа бараш шоашта вIалла хIама ца ховш санна лоткъамаш телаш бар. Корабоаглар Исраьил кIалхарваккхар духьа харцо ювшараш а. Вешта аьлча, чIоагIа чоалхале а тувладаь а гIулакх дар из.

1980 шера Назрановски РОВД балха хьожавир Могушков. 1977 шера по яьккхар Саратовски юридически институт. Цул тIехьагIа райисполкоме а суде а балхаш дир. Бакъда, цун бокъонца безам тIаозаш бар следователа болх. Мухьмада кхетадора цо дежар атта никъ боацилга. Амма халонех къаьхка тIехьашка вала дага вацар.

Цун дага лаьттар кхоачашхилар. Эггара хьалхарча дийнахьа дено ший болх кIоаргга бовза безам болаш ияхьет цо. Денца хоалу дукха керда хIамаш, дегIаноагIа опыт. Тахан следователь Могушков дикагIчарех лоархIаш ва РОВД-е. Ший болх кхы тIа а бовза, из лерттIа хьабе, зуламхоща лира къовсам лоаттабе безам ба Мухьмада. Иштта, аьлар цох отдела начальника заместителя милице воккхагIа волча лейтенанта З. Даскиева а.

Из иштта хилар гучадаьлар Цороева гIулакх из тохкаш волча хана а. Мухьмада леладаьд цул халагIа дола а гIулакхаш. ХIаьта ер цун дага доагIа ший тайпара чоалхане хиларца. Керттера белгаю яр Цороев законах дизза доагIар дIа ца луш кIалхарвалийта йиш ца хилар. ХIана аьлча, наьха хьакъъала, кхетама, унахцIенонна Iалаьмате чIоагIа Iаткъаш йолча бизарах рузкъа гулдеш вар из. Нах хIаланьхиннабар, уж даькъаза баьннабар аьна, сагота вацар Цороев шийта ахча хилча, ший хIама хьалдаьлча. Из санна вола саг кхераме вар кортамукъа лелийта.

Цудухьа следователа Могушкова ший низ, хьаькъал дIа мел кхоачар оарцагIа даьккхар зайни, ший декхар дизза кхоачашдаре, зулам бехкам боацаш ца дитара. ХIаьта из цун вIаштIехьа а даьлар. Следователa боккъонца гулйир материал, зуламхочун цхьаккха нерастий де йиш йоацаш бакъдараш доладир. ТIаккха халкъа судо чувалла 8 шу ха техар Цороевна. Кхерамеча зуламхочо бахьа беза никъ бихьар.

ХIара шийгара материал кIоаргга тахка гIерт следователь. ХIана аьлча, каькаташта тIехьашка саг латт. Из ха гIерт, хIапа даьд цу сага зулам, малагIаш дар бахьанаш?

— Саг бехктокхаме озалургва йоах Мухьмада, — бакъда из керттердар дац. Сога хьтача кхы боккхагIа лоархIам болаш да саг зулам ца дайташ хаиахьа соцавар. Из да милице органашкара Коммунистически парте дIадехар. Профилактически болх кхы а лаккхагIча лагIа тIа оттабе беза. ТIаккха кIезигагIа хургда зуламаш.

Нах зуламах лорабир, царна зулам де безам бар цIенхаштта бехктокхаме озар да милице лейтенанта следователа Могушкова декхар. Шийниз, хьинар, хьаькъал ца кходеш из кхоачашде а гIерт Мухьмад.

М. ВЫШЕГУРОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

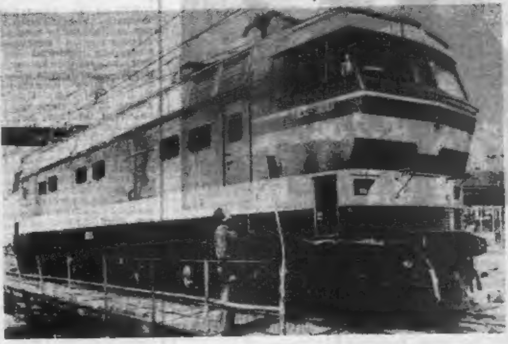

ТIеххьарча тоьаь итт шера СССР-а «Шкода» яха 2000 совгIа локомотив ейтай Чехословакера. Цу машиний конструкце хьакъьаьнна лелара кхерамзле Iалаш а ю дикка дукха электроэнерги кхо а ю. СУРТА ТIА: Советски Союза машиннаькъий магистралашка ше дика хилар хьахьекха бола электровоз 62-Е.

ЧТК—ТАСС сурт.

Вай доттагIий опыт

ЮРТА ЛАЬРХIА IИЛМА-ТЕХНИЧЕСКИ ЦЕНТР

ХьалагIа цIакхха а ца кийнача тайпара чIоагIа из тахан хIанарча юртбоахам предприятеш Iилманхойи специалистийи хакди новкъостал Iилмани техникани керда карагIдаьнарех пайда эцара.

АПН корреспондента Юрий Шпакова дувц укх тIеххьарча шерашка ГДР-е хьаьча юртбоахача Iилман центрех.

Округаной Советe вIашагIъехкача Iилма - технически центраша (НТЦ) биззача боараме болх ца беш округ хургьяц хIана Германски Демократически Республике. Мехка хIара хьадлача района юртбоахама производстваниe кхачаи промышленностан эцараш кхоачашдара болх беш я уж. ХIанз НТЦ-ешка къахьегаш ба халкъа боахаме тайп-тайпарча доакъой эзар совгIа специалисташ. Царна карагIдуллараш хIанзле а терказде вIаштIехьдаьннад юртбоахама предприятей къахьегамхой.

Фуй из — НТЦ яхар? Масала, республика къулбехьа йолча Гера яхача округе шо-шоаш йолча кхаь подразделенех латт из. Гой, цу Iилма-технически центрах цун директора Гюнтер Анерта фу дувц.

— Тха Iилма - технически центр Траутенхайнерча юрта боахама Института ларда тIа хьаьнй НТЦ-ена новкъостал дарца цхьана цу Iилман учреждене шийна дIатIанйнад доахаина декхача довкъарий дикалга хаддаза хьежилга. ХIара шера довкъарий яьча анализах йола ялх эзар совгIа заключени дIаац укхазара кооперативашеи кхыча юртбоахама предприятешеи. Яьча анализех хьахиннараш а Iилманхойи специалистийи йоагIаш йола рекомендацеш а 2—3 ди мара юкъе ца долаш производственни подразделенешка кхоач. хIаьта из Iалаьмате лоархIаме да оперативни решенеш тIаэцара.

Цхьаьнха, хетаргахьа кхы кIезигагIча лоархIаме а йолаш. округной НТЦ подразделени я организационно-вычислительни центр. ЛоархIамегIара декхараш — хаиналахьа юкъарчал доацаш юртбоахама кооперативашкара хьаухаш йолла данией учет леладр, царна систематизаци а анализ а яр. Ма дарра аьлча, НТЦ Iилманхоштеи специалисташтеи юртбоахама балий уж дале а е кхы дале а долча тайпаех хьаца объективни рекомендацеш уттапрал сихха кооперативашка дIакхачийтари новкъостал деш йола юха доаттабеча бувзама звено лархIа мегаргйолаш я из.

Цу тайпара, кхы дIа а хьа а доацаш, духхьал кхаьеи хьайбаш ледадеча фермашкеи дIаухийт оаха эггара доккхагIа толамаш даха йиш хулийтаргйола тактика кийчъяра хилалга ярг мел йоаца даннеш, — йоах Г. Анерта. — Дагадоххарагlа аьлча, ноябре а тIехьа вIаштIехьдаргда тха тхоай округа чухья хIара кхай тIера ялатийн кхыча культурайн мел хьувкъам барбба хьалххагIе а ха. Цхьабакъда, кхетадеш ма дарра, цхьа кIама луле да-их из: бокъонца нийса чакхъаха ела агротехнически мероприятей еррига комплекс кхоачашъяра оаха оттаь технологи.

ТIаккха, юххера а, НТЦ кхоалагIйола бIарча даакъа — капиталовложеней дешаш та йола инженерни бюро оалаш яр. Цун кхоачашле делача гIулакхех да юртбоахама предприятешта цар карарча материальни ресурсех эффективнеегIа пайда эцара рекомендацеш уттаелга.

Отта а доагIаш хаттар отта тарлу: фу башхало йоалл округной НТЦ-енеи Iилмай Академерча е моллагIйолча юртбоахама цузерча нзамо йолча Iилма-токкама учреждененеи юкъе? ГIулакх иштад аьлча, моллагIча кхыча Iилман учреждений бейхагIа НТЦ-е юкъерчаи доацаш бехктокхаме я шийна къоастаьяча терратоpе хьалашка Iилманеи техниканеи карагIдаьнарех хьахулараштеи цар пайда эцара эффективностан хьалхара.

Иштта алаваш уттаеча лакке латтача организацешта предложенеш кийчъяра декхар а тIадиллад НТЦ-ена Велегало аьлча, цар ларда тIа тIанйю еррига республикана чухьа юртбоахама производство дегIаккхулара стратегех йола решенеш.

Гера округерча центра кулгалхошта кетачох, Iилманеи техниканеи карагIдаьнарех юрта боахаме эффективнегIа пайда эцара ланд хила йиш ца гIулакх доагIа ца боахамашта оттаьь бIарчча пхьа методика мара. Хьажоагла вай, масала, доакъий Iалацидар санна доли лоархIаме деш. Доакъарий планаш толаме уттаяра хиланза даргдоацача хьалех цаI лоархI Iилма - технически центро округа еррига юртбоахама предприятешка доакъарий бIарчча цхьа баланс леларп. Духхьал из бахьан долаш вIаштIехьдоал доакъарий боарамий негар дIабаккха а доахешта лоакъараш кийчдара экономически эффективность нийса къоастае а.

Кхы кIезигагIча лоархIаме боана НТЦ гIулакхий лостам лоархI иштта къаьсткъаьстача кооперативашта, бригадашта, звенашта юкъе толашагIа йола опыт дIа-хьа нийелга а. Аьлча кхоачам ба, тахан Гера округерча хIара боахаме къахьегаш юкъера лаьрхIача лакхера е юкъера специальни образовани йолаш 60—70 специалист хилар. Царна юкъе, кхеталеш ма дарра, кIезига бац шерра дIайоарвае метаргйолаш йола опыт яраш а. Цхьа бахьан доацаш дац, укх шера духхьал хьалхарча шин бетта НТЦ-ес юрташкарча 2700 къахьегамхочо даакъа а лоацаш 54 семинар яь хилар.

Юрий ШПАКОВ,
АПН соб. корр.

Берлин.

САНТЬЯГО. Чилийски столице хинна йоккха манифестаци йохаяьй карабинерашка. Городе баха нах улицашка арабаьнна хиннаб ше нерте латтача втт - шера Чиле экономически катастрофага кхоачаяьча доал деча зуламеча режима халкъа духьаларе политика харцахьа йолга духхьал дIаалара. ЮПИ агентства белгалдоаккхаш ма хилара, Сантьяго хинна манифестаци, мехкара Iаьдал Пиночета кхико 1973 шера сентябре дIалаьцачул тIехьагIа чилийцаша яь йоккхагIъярех выступлени я. Массови демонстрацеи хиннай иштта мехка дукхагIча кхыча городашка а.

СУРТА ТIА: Сантьяго хиначa манифестацена юкъе даакъа лапарах лийцача наха чухьоакаш ба карабинераш.

ЮПИ—ТАСС телесурт.

ЧИЛИ: ИТТ ШУ ДАЬННАЧУЛ ТIЕХЬАГIА

Путчистийна хунтин Халкъа цхьоагIон правительство дIальнийтача дена эгара йоккхагIйола забастовка хиннай Чиле. Чилерча хьалах дувц «Монд» яхача парижски газето кепатехача статьяс. КIезиг-дукха лоацъяь йола из еша могаш оаха газет дешараштa.

Чиле тIема переворот яьи тIема хунто Iаьдал дIалаьцан итт шу гаргга ха яьннaчул тIехьагIа кIоаргача кризиса хьала тIа ба мохк. ХIаланьхулача дIакхоачаш эшаенний промышленни производство. Массе метте доаш да «хьабе болх бац» яха дешаш: Сантьягора лийлагIа даакъа къахьегамхой совча каькха эскарца дIадаьрхIа ба, хIаьта болх берех аханешта бIарччача кIиранна бе болх бац. Шин Iазапа — доанача алелех лакхача мяькйи — мухьа кIал лелаш я мехка экономика. Совхиа апрель бетта дена диазза хIана ентиш аьнна айенний хьаман ахчан единица — песо. Миллионаш къийбаларца цхьана пхьатарра хIаланьхулаш латт предпринимателаш а. ТешбеннарашI 1962 шера дена айнча эгара дукхагIа бар 1982 шера. Цу баьдеча суртах лаьца вывод ю экономисташ: экономически хIаланьхургболча хьала тIа оттаб мохк.

ХIанз эттача хьалашка оппозице лагерь йоккхагIа хулаш йоагIа. Ма дарра аьлча, берригa баха нах духьала баьннаб диктатурана. Юкъера баьннабац 1973 шера Сельвадор Альенде правительство дIаяккхарех гIадбаха хиина буржуа а. Хьалхарча юкъга импортие автомобилашa, шотландски вискашa, бос болча телевизораша дIахьулалаьдар сага паргIатонаши бокъонаши IотоIаь дола сурт. Похмель хьахьа яр...

ТIа-тIа дукхагIа критика еча хьалашка нисаш чIоагIагIа де ваьнав Пиночет. Президент хилараx тарра, раьза боацарашца къовсам лоаттабара шортта хьашт дола тайпа средстваш я цун кара: «сатем бoаберaш» лувпа, «мехка хьашташтa духьала йола» идеяш кхайкхераш Iохкахьийта, собранеш ярен напайоаззув арадахарен бокъонаш ехна. Iаьдалаш къаьстта дорхденнад коммунистически партеи Аьрдехьарча революционни боламеи (МИР) алшина чIоагIа йолча болхлой районашка. Сага бокъонашта йолча ООН Комиссе цапиеша хьахьонх, 1982 шера Чиле лийца боаккача наха хIанз каст-каста нисаш тIалоаттадеш хилар.

Цхьабакъда, террори низаши тIалоаттадой а къовсам вйлуш боагIа. Каст-каста низ болаш духьаленаш уттаю правительствана. Совхна декабре Сантьяго дукхача сахьаташка лаьттар лаккхулча наьлаштеи хьебе болх ца хиларан духьала протест еш болча болхлой манифестаци. Полице юкъеяьккхача бIаргех хий ухийтача газеи брандспойтийи ница кхачанзар протест еш бараш юхасоцабе. Шин профсоюза кулгалхой лийцар. Мехка йоккхагIйолча Сантьяго, Валпарансо, Консепсьон яхача городашка чакхъяьлар демонстрацеш. Цхьан багара доагIаш санна кхайкадора манифестанташа: «МаькхI БолхI ПравосудиI ПаргIатоI»

Протест вйлуш латт переворот йича дена тIема администраце тIаьхожама кIалаттача университеташка. Студенташ духьала бувл деларах мах дукха боахаш хилараи кхерамален службa агенташ университетски городкашка хиларах.

ЧIоагIагIа тохденнай профсоюзаш. Цар выступленеша нерттера лерхIар — коллективни договораши забастовка яра бокъои йийкхача законодательства гIабаш тедилга.

Политически кризисах дIакъоастае йиш йолаш яц экономически кризис. Демократи юха дIа ца оттайнча хIама хургдац вIаштIехьдола вахар юхаоттаделгах. Цхьабакъда, Пиночет Iаьдала нерте мел латтача хана из хургдолаш дац. Цудухьа коммунисташа, социалисташа, Аьрдехьарча революционни боламо тIаьхех герз карадацаш яр а юкъе йолаш йолча еррига формаех пайда а эцаш тираницa къовсам бoлибаре.

(АПН).

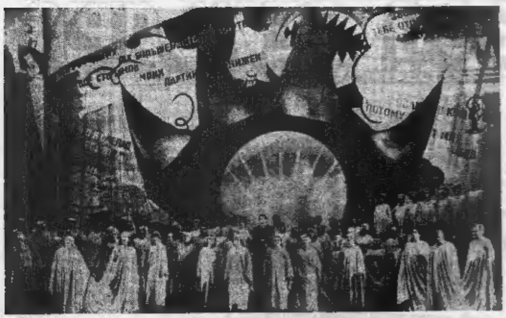

ЛЕНИНГРАД. Поэта Маяковский Владимира сурт-сибат юкъьяна юкъедехьад оперин жанрана. Кердача тайпара цун стихай мугІараш декаш йола поэтах йоле музыкальни феери хьахьеяьй С. М. Кирова цІерагІча операн балетен театро. Из — цІи хеза йолча труппа юбилейна, ши бІаьлагІча сезона керттера премьера. «Маяковский волалу» яхача спектаклана музыка язъяьй композитора Петров Андрейс.

Маяковский хьахьекхав бІаьшерен дуІана юстара боала гІертараштa духьал латташ.

Спектакла форма — феерически опера — постановщикий Касаткина Натальей Васильев Владимирей торо хилийтай тайп-тайпарча театральни приемех — буффонадагара деиз кІоаргІача психологически сценашка кхаччалца — пайда эца, операн театран торонаш вІашагІтоха. Из болх театра коллективо хетабаьб поэт ваьча дийнахьа деиз 90 шу дизара.

СУРТА ТІА: спектакль чакхйоалачара сцена.

Ю. БЕЛИНСКЕ сурт. ТАСС фотохроника.

ДИКАЧА НАХАХ

ТІАЬРЪЮКЪЕ УЛЛА ДОГ

ГІАР-ТАТА доаллар аэропорте. Цхьа хІама хьанхайкадеш вар дежурни диктор. ХІьата Мадагов цхьанкха хІама ца хозаш санна вар, кхьметтел гІар-тата а теркал ца деш, кизгай лоха дІатІа а ваха, кІирвенна аэродромага хьежаш латтар.

Цу хенна цІаьхха пхьанне голингах кулг техар.

— Лечи Азимович, хьо веший ер! Ма дика хет сона хьо бІаргавайна, — вела а къежаш, тІадвахан баркал оалаш йовхар кхоачаш берара а валанза волча зІамигача сато.

Нердача прическо, костюмо вовзаргвоацача ваьккхвар из. Цудухьа пхьан юкъа соцавенпача латтийсар Мадагов, хІьата а цитгача сакхийра цун из Саша волгах. Из вар массехк шу хьалхагІа лак вовли кхаш илла кІаьнк.

...ДІайха, хорш ета санна садоахаш, чов хинна оалхалар санна деттадуш дола дог Мадагова тІаьръюкъе уллар. Цу хана дега цхьа хьалхе дІатийга вовлаш латтар из. ЦІхьабаккъда, хІара тоха массаза лу ший коча чу еттар цо тоя бессача цІий кІеж.

— ШоллагІъяр а хоадаьй ер? — ше шийга хьаттар Мадагова, вттара тІехьаре, низткъа мара бІаргагуш боаца лоя таьх баь ше воалача хена.

Халахете а цунна хийттар бакъ хиннадар. Дегах чакхдаьнна хиннад урс, дега шаккхе хьалхе а хоадеш.

— Тампон... Из якал аь, хьажаюкъера хьацир дІадаккхал сона, тІаьда ва со верриге а, хІама бІаргагац, — корта хьа ца а бераабеш командаш елар Мадагова медсестрайна. Цхьан секунда бІаргаш ІовІашка а лаха, юха а бе беллар цо маха.

— Кхы дикагІа хулий аккий пхьар! Ма кийса а даьд ов! — ше хоастанир цо бегашта.

Чов хиннечун дог юхасепар. Цхьй тІаьръюкъе уллача хана холора цунна из. Низ беха меттахьа хьовш йоапа, мазашта юкъе йоалла дулха чІегияг санна уллар из цунна хьалханга.

— Адреналин! — цІогІа тохача дІвкхаьчавар Мадагов. — Дега маха тоха, низвекин чуйотта, хІа шотта, кхы а!..

ТІаккха миокарда пхьида массаж е волавелар из. КІалйисача а, кхы а электроразряд йисаяр из болх бе доладелийтара. ЦІхьабаьъда, из ца эшаш, дика чакхдаьлар гІулакх — сахьат санна болх бе доладелар дог.

ШоллагІа дегакъалхе тега волавелар Мадагов чоалханеча, дуккхача тайпарча, хІанале а шин сахьатал совгІа ха яьннача операцена култал а деш.

Мел препаратащ чуеттанр цу юкъа! Мел Іодахадар цІий! Массаза а яхар мо, цаІ, цаІ-ах литр дов из сага кхзамо моттиг нийсъелча, цудухьа халданза донорий цІий чудетта деза унахочоа.

Массаза а хилацар из тоъаш. Цудухьа, операцешка дІаяьа лоацыш вола моллагІа а кийча вар цу гІулакха ший цІий дала.

— Ма башха, дика нах а ба, — уйла йора Мадагова шийн ховкъостий. хаст-каста шийн ассистенташ хуьаш бола лораш Вячеслав Алексеевич Старых, Гайрбекова Сацита, Ахмадов Муса, кхыбараш дага а беха. Дикадар деш болча царех хІарамена нийсъяла ма тарлорий вехача хулигано баьдеча гІолла урс техача Сашийна нийсъеннар санна йола моттиг.

УКХ деношка да-кх. Тохалуш пха а боалаш вола Малков Ваня яхаш цхьа кІаьнк воалавиръ сихха медицински гІо деча больнице. Машина кІалвяха хиннаь, из бахьан долаш Іинжарилг. аьрда оагІорахьара пехк оккхийтай, кепта хьоа оагибаьб, баркІ пІенда кагбаьб. Цхьабакъда, из деррига а цу сахьате хайнадац, Іинжарилг лозадаьд аьнка хеташ-м дар. Пхьабагъда, операци дІайолаьчул тІехьагІа гучадаьлар хийттар бакъ хилар. Че йоаттІа а яь хьайийллача турба чура доагІаш санна чухьийддар цу чу цІий. ЦІи яьлча санна сиха дІадаккха дийзар Іинжарилг — кхы де хІама долаш дацар. Цул тІехьагІа наькха тІа йолайир операци — дІатийгар...

Мадагова ца еш операци йисац! Практике цунна ца нийслуш фу дисад! Цудухьа хов цунна ше дер хайра хургдолаш де дезилга, массе оагІорахьара вІаштІехьа хила везилга. Чоалхане йоаца (хетачох) диагноз а йолаш — сихденна аппендицит а долаш больнице воалаваьвар Долгиев Тимур. Волалуш вол хирург а кхералургволаш дац из. ХІьата а, шийтта шу даьннача кІаьнка вахар бакъан долаш наьха санна къахьега дийзар. Че хьа а йийлла чухьонача хайре Мадагова массехк сахьат хьалхагІа сома шорг ийккхалга. Цу юкъа дегІа хьоасашка а кхаьча, дІийца дІакхестай инфекци. Цунна къоасам лоаттабеш гІоерал дайна йола организм миччa хана а кІалийса тарлуш яр... Из геттара дика кхетадора Мадагова. Цудухьа кІаьни мІалхарвакха тІахьийхар цо реаниматораш. Руденко Николай Николаевичи цун воша Александр Николаевичи, Магомадов Сурхо, кхьбола лораш. АргІаргІа латтар уж цунна йисте, цхьа минут якхацар цар унахочун мегтена йистера дІабаьнна, хІана вттара толашагІа йолча терапе метолашца дарба дир, цудухьа Тимур лечара а ваьккхар.

Тахан вай республике дикагІболча хирургех цаІ ва из — сихха медицински гІо деча Грозненски городской больница отделене заведующи ва, хІанз цо а кхебу шийн учениккаш.

В. РУБЦОВ.

ЛАКХАЧА ЛОАМАШКАРА ПОСЕЛОК

Малхбоален Памира центре пхи эзар метр лакхача лоамашка моттигерча халача климатически хьалашца дІанийсъяь хургйола поселок хьалъеш латт. Из хьалъю Мургаб яха къаьна юрт — Таджикистана районни центр — йолча моттиге.

«Дунеи тхов» оалаш йола Памир лаьттай тІарча кхарерзаляза йолча районашта юкъе эгара лаккагІа лоамаш долча моттигех цаІ я. Укхаьара климат бирса я: чІоагІа мух хьекх, шелал ЦельсегІа 60 градусага кхоач, лоамаш тІера йоккхий участкаш даим гІорай латташ я. Цул совгІа Малхбоален Памир — тІехьаьшна чІоагІа сейсмичность йолаш район я: укхаза лаьтта эгар 12-бальни шкалагІа 8—9 баллага кхоачаш чІоагІа хул.

Лоацца аьлча. Мургабе вахара кхоачам болаш комфортни хьалаш хьадара дукха чоалхане проблемаш кхоачашъе йийзай архитекторий. Масала, мишта лорадергда цІа чІоагІа а шийла а тьекхача михах? Поселка оптимальни вариант аэродинамически турба чу оттаьча макета тІа Іелагалъяр. Цу наькъагаш корабир проектировщикашта чухьнехьара новкъаш хьадара пайда ийца йола штилевн зонаш. Цига хургъя бераш ловзаш йола площадкаш.

Зданеш вІашагІхетта я тІера къайла йолча галерейшца — переходашца. Къаьстта чІоагІа теркам тІабахийта хургйолча поселкана тохкамаш даьд сейсмочІоагІал мел йоккха эн хьожаш. Шоазза вІаштІара даь наха чуІе цІенош, школаш, больницаш, торгови центр, цу ерригача зданей конструкцешка (чІоагІали сейсмочІоагІали расчеташ еча хана керттердарех хІама хиннад.

ЧІоагІа лоархІаме хиннад цІенош дІоахдара эгара экономичегІа йола вариант лахар а. Ховш ма дий укхаза отопительни сезон шера 10 беттага гІортташ йІаьха йолга, хІьата лоамаш наькъаш к а укхаза моллагІа а доагор лоаттадар чІоагІа маьхк деза тІулакх да. Транспортаца цхьа тоин дизельни доагор цига дІакхоачадарга дІадодар пхеза дукха да шаьрача моттигерчул.

Кердача поселке сердала ийца ца Іеш кхыта коммунальни гІулакхашта а шерра пайда эцаргба гаьна йоацаш уллача ГЭС-а электроэнергех.

— Лакхача лоамашкарча хоаланца дІатаръь йолча поселка проект — из алхха юкъиг мара яц Памира лакхера этажаш бокъонца кхарерзаяра даькъе, — аьлар Душанберча «Таджикгипрострой» директора Хомяков Виктора. — Ховш ма дий республика территорех 93 процент яр Памирай ТяньШанеи лоамаш системашца дІадеьца йолга. Воахама уж кхарерзаелга вІаштІехьдоанкхалургдац даим нах бахарболаш а комфортни а юрташ цига Іо ца ехача.

ЗЕММЕЛЬ Юрий, АПН корреспондент.

ТІемахошта догаух дІаихо шераш

БАТАРЕЯ КОМАНДИР

Коталон ди тІаоттаьлехьа хьалхагІа вІашагІкхетар хилар са Грозненски производственни швейни объединене генеральни директора заместителаца, гвардейски минометий — легендарни «Катюшай» батарей командираца И. С. Назаровица. Цунгара дийлар аз шийн тІема наькъах эгара хьалхарча Коталон денахи дуццар.

— Деррига адам гІаддига цІей дар из, — аьлар Ираклий Семеновича. — Да, воша, воІ, кхьвола гаргара саг тІем тІа вайна воацаш бола дезал вай мехка бисабеце а, цхьа саг вацар, из ІалаьмагІе сихагІа кхоачадалар яхаш сатийса ди тІаьттача гІаддахана.

Коталонга кхача гІерташ советски халкъо бай някъ бІаьха, хала, бирса бар. Цунах дика кхеташ ва Ираклий Семенович. ХІетта итт класс чакхъяккха кхийпадар цун Сийлахь-боккха Даймехка тІом хьовча хана.

ІалаьмагІе чІоагІа Даьхе езаш, из лораяра шоай са дІадала кийча болаш бар цу хана кагирхой. фуннагІа даьа фронте ваха ловш вар хІаравар. Вурийтта-барайтта шу даьнна кагий нах шоай лоІамагІа фронте ухар фашизма духьала тІом бе, шоай Даьхе лорае дагаьтъа. Цу уйлаца кер хьалбузабаь тІем тІа дІавахийта со аьнна военкоматагара дех Назаров Иракле а. Бакъда, тІем тІа дІаккхачалехьа из вохийт Краснодарски артиллерийски училище деша. Цига цо Іомаду чоалхане зола тІема Іилма.

Училище чакхъьякха баьнкараш, дарна юкъе Назаров Ираклий а волаш. Сталинградски фронта чуйоагІаш йолча 28-гІча арме дІахьожабир. Цига гвардейски минометий батарей командиралла хьоавир лейтенант Назаров Ираклий.

Бирса тІом бар Сталинград бахьан лаьттар. Цхьайолча хана батарейна ІалаьмагІе гаргабоагІар немций. Цу кхана царца дегІаа беха вІашагІлата беваш хулар вай салтий. Цхьа, цу тайпарча тІем тІа аьттув боларах. Назаров Ираклий Семеновича елар ЦІеча Седиъа орден.

Цу хана эгара чІоагІагІа Іаткъаш хьайна дег чу дессача денах дувцал сона, аьнна дийлар аз цунгара.

— Уж тайпа деношм дукха дар, — аьнна дІадоладир шийн къамаьл Ираклий Семеновича. — Деррагаш дагадехха варгвац уж. Бакъда, цхьа ди да сона цІаккха дицлургдоацаш. Из Испане Коммунистически парте Генеральни секретара Доларес Ибаррури воІаца Рубенаца са хиина вІашагІкхетар.

Коммунистически парти хІалак а яь, фашисташа Іаьдал шоай бе деллача хана, цига тІем тІа байнача испанций бераш хьадоаладаьдар вай мехка. Царна юкъе хинна Рубен а.

Кортамукъале елаш болча берригача испанашта санна цунна а гоама бар фашисташ. Цудухьа гитлеровски Германе Советски Союзаца тІом хьоабича, шийн шоллагІа йола Даьхе моастагІах лорае фронте вахар Ибаррури Рубен.

— Тракторни завод йолча юхе Сталинград лораеш цхьана тІом беш хилар со ваккхагІа волча лейтенантаца Рубенаца. — яхаш дагалуш Назарова. — Пулеметни ротана култалдеш вар Ибаррури. Майра восар, безаме саг вар из. Тхоайла чІоагІа хьоацал тессар оаха.

Бакъда, ІалаьмагІе лоаца хилар из тха доттагІал. Цхьа, немцаша аргІане аьча атаке, Рубен лозаваьв, аьнна хезар сона. Ведда рота йолча со дІакхаьчача сакхетам чу воацаш вар Рубен. Автомато цІарал баьнкхабар цун лаккха. Массехк минута ялалехьа са цара хьадаьлар цун са...

Назаров Иракли цхьана Сталинграде тІом беш хиляр артиллерийски училище укхаьца кхьаьна дейаш хиина Сирота Игори Рудницкий Владимири.

ТІом чакхбаьнна цІадирзача гІоне дІа-хьа кхьхаташ ухийташ бувзам лелабу оаха, — йоах Ираклий Семеновича. — ТІем тІа дийна бисаб уж а. хІанз маьаре къахьегаш а бахаш а ба. Рудницкий Херсонски областерча цхьан колхоза парткома секретарь ва, хІьата Сирота — город Воронежерча цхьан завода цеха начальник.

ЛийрхІача тайпара Берлине дІакхача вІаштІехьдаландар Назарова. Човнаш а контузи а хиина лозаваь хилар ца. Коталон ди гвардейски минометий батарей командира деэдир Грозаерча госпитале.

ХІанз а Іа пха могашал дика еце и, массаза а тІах аьнна хила гІерташ хьавоагІа дунен тІа эгара къилагІа хиннача тІема ветеран. ХІьата цІейи долча деношка цо шийн костюм тІайийхача, цун наькха тІа къегаш хул фашистски тІаьрахошца латташ майрали денали гойтарах цо яьха ЦІеча Седкъа ши ордени дукха медалаши.

Назаров Ираклий Семеновича дукхача хана деиз болх беш хиннаа «Терек» яхача фабрике. ХІанз цо къахьег Грозаерча производственни швейни объединене, генеральни директора заместитель волаш, хьинаре даккъа леац цо кагирхошта коммунистически кхетам луц, къахача а бирсача в тІема сперий деноех лаьца цІийца дайнар а дагадоагІар а кагийча нахан мехкараштен дувлаш.

В. ЕВДОКИМОВ.

Агропромышленни комплекс: опыти проблемаши

ВАХАРЕРА МОТТИГ ЛАХА

Дукха ха йоацаш Минск областерча Гастелла цІерагІча колхозе кхаьчар цун председатела Лившиц Евгене цІерагІа дола дувен тІа нерра йовзаш йола «Беларусь» яха лаьтта оаха трактор араяхаьча Минска тракторни завода инженера Калач Василе письмо. Инженера-механика дехар дора председателагара, моллагІа бале а «техникаца бувзабенна бола» болх а «моллагІа а чуваха моттиг а» лаха шийна яхаш. Белоруссе столице ваххаш волча цо хоам бора письмо тІа, заводе дика лоархІаш барашта юкъе а ва ше, коммунистически къахьегама ударник а ва, хІьата предприяте шийна а шийн дезала а кхо цІа дола квартира а хьожаьй яхаш. ДІахо Калач Василе яздора: «Дукха ха йоацаш хиннав со отпускагІа вена хьалха сай дай нанех даьхача шун колхозе, цига байнаб сона цу юрта баха нах. хьежав уж мишта бах, цар болх мишта бу, цудухьа чІоагІа безам ба са лаьттаница».

Цу тайпара дола письмош городе бахаш болча наькха безам тІаувзаш йола колхозаш а санна, наггахьа мара ца гуш дола хІама дац хІанз Белоруссе. ХІьата гІулакх духхьал, ховш долча бесса, вай хана Іаламо наькха безам тІаувзаш хиларах лаьтта Іац, из латт ништа белоруссин юрташка хІанз долаш дола къахьегама, быта, салаІара хьалаш городашкарчарел башха эргадаьана ца хиларах.

Укх тайпара я. масала, Гастелла цІи лелаю колхоз: хІанзарча бустиита диллача дукхагІа долча гІулакхашка диллача юкъера лархІа безаш ба боахам. иита хийтар сона дукха ха йоацаш цига вала волаш.

Духхьал культура Двореца тІехьашна я гонаьа гаьнаш а ягІаш йола йоккха майда. Универмаг. музыкальни школа. техникум, цІенош бешанаша къайла а заьха дагІа. Из тІера оагІув я.

ХІьата миштай экономика? Колхозе болх беш волча 720 саго хІара шера лу коллективни боахама. 1,5—2 миллион сом цІена пайда. Боахама энергена Іалашбар миштад аьлча, хІара колхозхочоа юкъера лаьрхІача 36 гоара низ кхоачаш да.

Тахан колхоза ва массехк «именной стипендиат» — колхозо стипенди а телаш республика вузашка дешаш бола кагий нах. Массехк шу даьлча юхабоагІаргба уж юрта квалифицированни специалисташ а хинна: агрономаш, экономисташ, инженераш...

— Городе ваха вахача хІара зІамигача сага лургьяц цу сахьате шийна къаьстта деррига эшаш мел дола хІама а долаш йола квартира, — йоах хІанз колхоза хьайбаш лелаеча комплекса инженер-механик волча Калач Василе. — Хьадда йола ха яккха езаргья аргІа хьа ца кхоачаш. Тха юрта яц цу тайпара проблема, цунах тешаваь со сай опыто.

Колхозе болх бе баьхкача специалистий харжа йиш я: городе хьалдераш санна долча цІенопкаро квартира (колхоза чотах хьалду уж) беш а огород а, гІонна йола помещенеш а йолаш йола юртара усадьба. Усадьбана лаьрхІа лаьтта мах боацаш лу. цул совгІа колхозо гІо дергда материалашца а кредиташца а...

1990 шерага кхаччалца йолча юкъа лаьрхІачь СССР Кхачан программа тІа хьожадаьд 80-ча шерашка духхьал юрташка жилищно-бытовой гІишлош хьаяра 160 миллиард сом, вешта аьлча хІара делна дІаухийтарда наха чубаха цІенош, культура дворецаши клубаши, берий бешанаши яслеши хьалъярга 51 миллион сом гаргга.

ХІанз белгалъьаьнна йола городе ваха саг юрта ваха вахара миграце процесс юрта боахам дегІаахара боккхача лоархІаме дола закономерни хІама да. Дукха ха йоацаш Белоруссе даьча социальни тохкамий даннеех. хаттараш даьрех 45 процент болча наха белгалдаьккхар, юрто наьха теркам тІаувзаш хилара бахьан из Іалама юхехьа хиларах лаьтта ца Іеш. цигара культурно-бытови хьалаш дика хиларах а латташ хилар. 27 процент бар цун бахьан къахьегам вІаштІехьбаккхара хьалаш лийрхІараш, и. кх. дІ.

Из да Калач Василе зийнар а. Цо болх беча хьайбаш лелалара волча комплекса уллув я «мини-профилакторий» — йоккха йоаца библиотека, столови, теле а кино а зал чуйола вІаштІара ца даь цІенош, цига салаІа йиш я перерыв йолча хана.

Ше мел деш дар, оалаш долча бесса, цІенача дет тІара деш вола хьинар дола саг лерхІ колхозе Калач Василех. Доярка Боса Мариас цига аьлар цунах:

— Деррига ах шу мара дац Василе болх бу, хІьата цо заьраш дукха да! Ишта дул из инженерни корта...

— ЦІена бакъда, хьайбаш лелалара комплексе холуш да кувцанаш: хьалха санна кхозза а ца детташ шоаза детт доахан. доярка — машинаца доахан деттача оператора балха ди деррига 7 сахьат мара дац. Шера йоагІача шийла йоацача хана кхоаллена кІал детт хІанз доахан. дояркаш а цар детта доахан а малха а догІан а кІал ца хилийта. Цул совгІа, укхаза максимально механизаци яй къахьегама. хьаьнаь дика доакъара база.

Инженера Калач Василе инициативагІа хьалъе йолаьй колхозе шийн продукцеца шоай боахам меттал еррига район а Іалашъергйола комбикормови завод. Колхозе я специалисташа дика оттаь (из а Калача инициативагІа даь хІама дий) материальни поощрене система. Ахчаи премел совгІа совгІаташ а тел хьалха латтарашта: кІувсаш. мебель, баркъаш дутта машинаш, холодильникаш, приемникаш.

— Амма проблемаш хІанз а дукха я, — йоах Калач Василе. — Кхоачам болаш бац, масала, болхлой. Техника геттара дукха яр йий хІанз! ХІьата нах кІезига бисаб цунна юхе. Из я, хьона хьаш дале, эгара лоархІамегІа йола социальни проблема. Амма из къоастаяра тенденции гучаяла йолаеннай. ХІьата цо дог а хьест...

Калач Василепара тхо къасташ хиннача дийнахьа, колхозй правлене чуьлар гаьнара ена йола кхалсаг. Из епаир хІанзчул тІехьагІа шийн шин берана ше лаьргйолча квартира хІоагІа дахьа. дояркаш болх бергба цо колхозе. Цу дийна председатела кабинетера араволл городера шийн хІамаш хьая правлене машин ена къонах.

— ДІатеххача, — йоах колхоза председатела Лившиц Евгене. — хІанз процесс цхьа шийн тайпара тІехьашкахьа юхайолаенай. Тхаьнига хьаухача нахах дуккхагІбараш колхозера арабаьнна ма бий. Со а ма варий цхьан хана городаца безам болаш. Іилманхо хила лаьрхІа, хІьата колхозе хьаьеча кхийттар: аз лаца беза низь лаьтта лелаерпа, ахархочун къахьегамца бувзабенна хиларах.

Фуд хІьата юхагІехьашкахьа леста процесс хІанзза йола мара еннаене а. из тІатІа низ болаш йоагІа.

Григорий КОЛОБОВ, АПН корреспондент.

ТОАДАР

Укх шера 24 мае «Сердалон» хьалхарча оагІон тІа ненатеха Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ типографе болхлой бехкагІа тІехххьаре мугІ боацаш да. Из укх тайпара хила беза: «пуско-наладочни бригада начальника».

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

№ 4 болча Грозненски юкъерча профессионально-технически училище 1983—1984 дешара шера дешархой деша дІачуэцаргда дІахойт.

Укх профессеех:

1. **Моккхаьттен гаьн йоаккхача скважинаш бесйолгІаьнна разведочни бурув тохача бурильщика гІоча, электросварщика болх бе а хоргдолаш.**
Дешара ха — 1—3 шу.
2. **Буровойнта гІулакх деш вола электромонтер.**
Дешара ха — 3 шу.
3. **Электрогазосварщик.**
Дешара ха — 3 шу.
4. **Слесарь-авторемонтник.**
Дешара ха — 1 — 3 шу.
5. **Химически анализа лаборант (мехкарий).**
Дешара ха — 3 шу.
6. **Топограф-геодезист.**
Дешара ха — 3 шу.

Училище деша дІаэц 8—10 класс чакхъяьккха кагий нахи мехкарийи, эсарера цІабаьхка бІухой.

Училище кийчъю «Грознефть» объединенена кадраш. Деша баІача хана дешархой Іалашбу мах боацаш обмундированеца, кхачаца, учебникашца, общежитеца. Производственни практика йолча хана дешархошта шоай специальностагІа доагІача юкъарча алапех 33—50 процент ахча кара дІател. Училище деша вагІаш наькха ха къахьегама стажага дІалоархІ.

Училища кхо курс чакхъяьккха а йистебовлаш дІалуш йола экзаменаш голаме дІаенна а болча кагирхошта юкъера образовани яккхарах долеи профессегІа квалификаци енна долеи диплом дІалу.

Училище чакхъяьккхараш специальностагІа болх бе хьожабу город Грозне. Деша отта безам болчо училище хьаьгул директора цІерагІа ер документаш: заявлени, дийша хилара тешал, вахача моттигера справка, ваь ха тІайола тешал е паспорт, 6 фотокарточка 3х4 размер йолаш. Документаш хьачуйду хІара дениа 8 сахьат даьлча денз 16 сахьат даллалца.

Занятеш дІайолалу 1983 шера 1 сентябре.

Хьаьсара доттагІий! Тха училище деша хувла! Из чакхъяьккхачул тІехьагІа оашош хержача специальностагІа йоккха говзал йола болхлой хургда оаш, хІьата юкъера образовани а хургья шун.

Училища адрес: г. Грозный, Октябрьски район, 12 участок, автобусаш № 13, 24, 25, трамвай № 5. «12 участок» яхача чу соцача кхачалца.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 МАЙ
II ПРОГРАММА

17.32 — «Сийлахь-боккха Даьхен тІом». Фильм 6-гІа. «Арктике баь тІом».
18.25 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.45 — «Наьхата тІехьа — саг» (гІалгІай меттала).
19.15 — Хьунхьам-83. «ДийтІинхоачаш латт ялат чуэца да».
19.45 — «Вийса даьхьала хийла шун, бераш!».
19.55 — «Хила дахьаволлаш гоураш хувцла». Художественни фильм. 2-гІа сери.

27 МАЙ
II ПРОГРАММА

17.10 — «Сийлахь-боккха Даьхен тІом». Фильм 7-гІа. «Сталинградски тІом».
18.00 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.20 — Киножурнал.
18.30 — Къахьегамга хьежа ду сий а! Грозненски автотранспортни комбинат (гІалгІай меттала).
19.00 — «Къона олзаш» (нохчий меттала).
19.30 — «Гургилг». Бераша лаьрхІа йола передача.

РАДИО

26 МАЙ

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юрт: гІуллакхаши проблемаши». Хаоттамах бола хоам (гІалгІай меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Седало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.36 — Музыкальни антракт (гІалгІай меттала).
8.40 — «Дега кхоІамагІа» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
11.15 — Боккхийчарна берел кхьеца! «ЗІамига бераш къахьегаш да». Беседа (нохчий меттала).
11.30 — «Дисциплина чІоагІъе, къахьегамах хьекъ дукхагІа диллийта» (гІалгІай меттала).
11.45 — Музыка (гІалгІай меттала).
15.15 — Моттигерча авторий произведенеш (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.31 — Ашараш дІаоал Айдамирвегіар Малкиеси Айманаси (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Атенст» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).

УКВ

18.00 — «Лебединое озеро» яха П. И. Чайковски балетах оттаь музыкально-литературни композици.
18.57 — ДІалоха Нохч-ГІалгІай радиои телевиденеи инструментальни ансамбло.
19.32 — «Хьалхара урок». А. Бекова дувцар (гІалгІай меттала).
19.55 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.

27 МАЙ
КОМСАШ ЛЕЛАЕРХОЧУН ДИ

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Еррига торонаш бакъ юкъьйоелае» (эрсий меттала).
6.52 — «Хьалха латтачар опыт — массанена» (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.36 — «Шоана, комсаш лелаераш». Концерт (нохчий меттала).
11.15 — «Малгобекски комсаш лелаерий династи» (гІалгІай меттала).
11.28 — «Хаоттамга ца а кьемаш» (эрсий меттала).
11.40 — «Лаьттанца бахча безамца». Очерк (гІалгІай меттала).
15.15 — «Декхар дІадалар наьхана да» (эрсий меттала).
17.16 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.17 — «Шалиитций деши». Репортаж (нохчий меттала).
17.30 — Комсаш лелаерашта хетадаь концерт дІадолодальар (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Вонгадин подряда — шерра никъ» (эрсий меттала).
18.50 — «Специалистий дьахамаш» (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — «Теория невероятности» яха М. Анчарова произведенех оттаь радиоспектакль.
19.47 — У. Димаевс дІалоихаш дІадзъь йола лирически ашараш.
20.17 — Х. Осмиева йоацца дувцараш.
20.35 — Санъердаме ашараши халхараши.

Хаоттам

Тахан республике гІодлев Грозней хувналуш морхаш а йолаш. йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 25—30, Грозне 26—28 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувналуш морхаш а йолаш, юкъ-юкъе лаьгІо догІа а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 11—16, дийнахьа 20—25 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаьшой — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарел, ерен, шоаттен деношка

СФ05201. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2715.